

1. TERMINY PRZYJĘTE I ODRZUCONE

terminy przyjęte — **druk wytłuszczony**

terminy odrzucone — *kursywa*

U — używaj

NU — nie używaj

TK — termin skojarzony

TS — termin szerszy

TW — termin węższy

A posteriori

NU *Zdanie a posteriori*

TK A priori

A priori

NU *Zdanie a priori*

TK A posteriori

Absolut

TK Bóg

TW Mistycyzm

Abstrahowanie

U Abstrakcja

Abstrakcja

NU *Abstrahowanie*

Abstrakcja pojęciowa

Pojęciowanie

TK Pojęcia

TS Myślenie

Abstrakcja pojęciowa

U Abstrakcja

Absurd

NU *Absurd (filozofia)*

Absurdus

TK Egzystencjalizm

Irracjonalizm

Nonsens

TS Rozumowanie

Absurd (filozofia)

U Absurd

Afirmacja

Absurdus

U Absurd

Accidens

U Przypadłość

Actus et potentia

U Akt i możliwość

Afekty

U Uczucia

Affirmation

U Afirmacja

Afirmacja

NU *Potwierdzenie*

Affirmation

TK Negacja

Agathon

U Dobro

Agnostycyzm

TK Ateizm

Fideizm

Sceptycyzm

TS Bóg

Pewność

Akademia florencka

U Neoplatonizm

Akademia Młodsza

U Akademia platońska

Akademia platońska

NU *Akademia Młodsza*

Akademia Średnia

Szkoła platońska

TK Neoplatonizm

Platonizm

TS Filozofia grecka

Filozofia starożytna

Akademia Średnia

U Akademia platońska

Akcydens

U Przypadłość

Aksjologia

NU *Filozofia wartości*

TW Estetyka

Etyka

Aksjomaty

NU *Aksjomat*

Aksjomatyka

Twierdzenia pierwotne

TK Dedukcja

Akt i możliwość

NU *Actus et potentia*

Możliwość

Potencja

Potentia

TK Forma i materia

Ruch

TS Byt

Akt moralny

U Czyn moralny

Aletheia

NU *Oczywistość istnienia*

Prawda przedpredykatywna

TS Byt

Prawda

Altruizm

- NU *Bezinteresowność*
- TK Egoizm
- Utylitaryzm

Amerykańska filozofia

- U Filozofia amerykańska

Analityczna filozofia

- U Filozofia analityczna

Analogia

- TS Rozumowanie

Analogia bytowa

- NU *Analogia wewnątrzbytowa*
- Analogia międzybytowa*
- Bytowa analogia*
- TK Transcendentalia
- TS Byt

Analogia międzybytowa

- U Analogia bytowa

Analogia wewnątrzbytowa

- U Analogia bytowa

Antropocentryzm

- TK Humanizm
- Personalizm
- Teocentryzm

Antropologia

- NU *Antropologia filozoficzna*
- Filozofia człowieka*
- TK Filozofia religii

Antropologia filozoficzna

- U Antropologia

Antyindukcjonizm

- U Hipotetyzm

Antynomia

- NU *Antynomie*
- Antynomie logiczne*
- Antynomie semantyczne*
- TK Sprzeczność

Antynomie

- U Antynomia

Antynomie logiczne

- U Antynomia

Antynomie semantyczne

- U Antynomia

Antypsychologizm

- TK Logicyzm
- Psychologizm

Antyutopia

- U Utopia

Apercepcja

- TK Percepcja
- Samoświadomość
- TS Świadomość

Aposterioryzm

- NU *Empiryzm metodologiczny*
- Metodologiczny empiryzm*
- TK Aprioryzm
- TS Doświadczenie

Apriorym skrajny

- U Aprioryzm

Aprioryzm

NU *Aprioryzm skrajny*
Aprioryzm umiarkowany
Metodologiczny racjonalizm
Racjonalizm metodologiczny

TK Aposterioryzm
Kantyzm
Racjonalizm

TS Doświadczenie

Aprioryzm umiarkowany

U Aprioryzm

Arabska filozofia

U Filozofia arabska

Arete

U Cnota

Aretologia

U Cnota

Argumentacja

TK Dowodzenie
Uzasadnianie

TS Retoryka

TW Dialektyka

Argumenty za istnieniem Boga

U Dowody na istnienie Boga

Arystotelizm

TK Filozofia arabska
Filozofia żydowska
Perypatetycy
Scholastyka
Tomizm

TW Hylemorfizm

Asocjacja

NU *Asocjacje*
Asocjacionizm
Skojarzenia

TS Myślenie

Asocjacje

U Asocjacja

Asocjacionizm

U Asocjacja

Ateizm

TK Agnostycyzm
Teizm

TS Bóg

Atomistyczna budowa materii

U Atomizm

Atomiści

U Atomizm

Atomizm

NU *Atomistyczna budowa materii*
Atomiści
Atomizm fizyczny

TK Atomiści

Materia

Monadologia

TS Rzeczywistość

Atomizm fizyczny

U Atomizm

Atomizm metafizyczny

U Monadologia

Atrybut

- NU *Atrybuty*
- TK Predykat
- Przypadłość
- TS Substancja

Atrybuty

- U Atrybut

Augustynizm

- TK Szkotyizm
- TS Filozofia chrześcijańska

Autorefleksja

- U Samoświadomość

Awerroizm

- TS Filozofia średniowieczna

Behawioryzm

Bezinteresowność

- U Altruizm

Bezpośrednie poznanie

- U Poznanie bezpośrednie

Bezsens

- U Nonsens

Bezstronność poznania

- U Obiektywizm

Bioetyka

- NU *Etyka biologii molekularnej*
- TK Etyka medyczna
- TS Etyka stosowana
- TW Śmierć
- Życie ludzkie

Biznesu etyka

- U Etyka biznesu

Błąd

- NU *Błąd formalny*
- Błąd materialny*
- Błędy logiczne*
- TK Fałsz
- Prawda

Błąd formalny

- U Błąd

Błąd materialny

- U Błąd

Błędy logiczne

- U Błąd

Błędy wnioskowania

- U Wnioskowanie

Bonum

- U Dobro

Bóg

- TK Absolut
- TW Agnostycyzm
- Ateizm
- Deizm
- Mistycyzm
- Panteizm
- Sceptycyzm
- Teizm

Brytyjska filozofia

- U Filozofia brytyjska

Brytyjska filozofia analityczna

- U Filozofia analityczna

Byt

- NU *Byt intencjonalny*
 - Byt możliwościowy*
 - Byt realny*
 - Ens*
 - Ousia*
- TK Niebyt
 - Przedmiot
 - Rzeczywistość
 - Substancja
- TW Akt i możliwość
 - Aletheia
 - Analogia bytowa
 - Istnienie
 - Kategorie
 - Transcendentalia
 - Zasada niesprzeczności
 - Zasada tożsamości
 - Zasada wyłączonego środka

Byt intencjonalny

- U Intencjonalność

Byt intencjonalny

- U Byt

Byt ludzki

- U Człowiek

Byt możliwościowy

- U Byt

Byt realny

- U Byt

Bytowa analogia

- U Analogia bytowa

Causa-effectus

- U Przyczyna-skutek

Cel

- NU *Cel działania*
 - Cel (etyka)*
 - Przyczyna celowa*
 - Zasada celowości*
- TW Teleologia
 - Teleologizm

Cel działania

- U Cel

Cel (etyka)

- U Cel

Celowość

- U Teleologia

Chaos

- TK Harmonia
 - Kosmos

Chińska filozofia

- U Filozofia chińska

Chrześcijańska filozofia

- U Filozofia chrześcijańska

Ciało i duch

- U Duch i ciało

Ciało i dusza

- U Duch i ciało

Ciało i umysł

- U Duch i ciało

Cnota

- NU *Arete*
- Aretologia*
- Cnoty*
- Doskonalość moralna*
- Sprawność moralna*
- Virtus*
- TK Ocena moralna
- TW Stoicyzm

Cnoty

- U Cnota

Cogito

- TK Podmiot poznania
- TS Ja
- Poznanie

Cohaerentia

- U Koherencja

Conscientia

- U Świadomość

Contradictio

- U Sprzeczność

Cynicy

- NU *Szkola cyników*
- TK Cynizm
- TS Filozofia grecka

Cynizm

- TK Cynicy
- TW Ironia

Cyrenaicy

- NU *Cyrenaizm*
- Szkola cyrenaików*
- TK Epikureizm
- Hedonizm
- TS Filozofia grecka
- Filozofia starożytna

Cyrenaizm

- U Cyrenaicy

Cywilizacja

- U Kultura

Czas

- NU *Czasoprzestrzeń*
- TK Nieskończoność
- Przestrzeń
- TS Materia

Czasoprzestrzeń

- U Przestrzeń

Czasoprzestrzeń

- U Czas

Czasowa i przestrzenna nieskończoność wszechświata

- U Nieskończoność

Człowiek

- NU *Byt ludzki*
- TK Ja
- Osoba ludzka
- Świadomość
- TW Dusza
- Egzystencja ludzka
- Śmierć
- Wolność
- Życie ludzkie

Czyn moralny

- NU *Akt moralny*
Czyny moralne
- TK Norma moralna
- TS Moralność
- TW Ocena moralna
Wybór moralna

Czyny moralne

- U Czyn moralny

Dane zmysłowe

- NU *Jakości zmysłowe*
- TK Percepcja
Sensibilia
Zmysły
- TW Sesualizm

Dasein

- U Egzystencja ludzka

Dasein

- U Istnienie

Decyzja moralna

- U Wybór moralny

Dedukcja

- NU *Dedukcja naturalna*
Metoda dedukcyjna
Rozumowanie dedukcyjne
Wnioskowanie dedukcyjne
- TK Indukcja
Redukcja
- TS Rozumowanie
Wnioskowanie

Dedukcja naturalna

- U Dedukcja

Dedukcjonizm

- TK Indukcjonizm
Hipotetyzm
Konwencjonalizm
Operacjonizm

Definicja

- NU *Definiowalność*
Niedefiniowalność
Definicja realna
Definicja nominalna
Definicja sprawozdawcza
- TK Znaczenie

Definicja nominalna

- U Definicja

Definicja realna

- U Definicja

Definicja redukcyjna

- U Redukcja

Definicja sprawozdawcza

- U Definicja

Definiowalność

- U Definicja

Deizm

- TK Mechanycyzm
Teizm
- TS Bóg
Racjonalizm

Dekonstrukcja

- U Dekonstrukttywizm

Dekonstrukttywizm

- NU *Dekonstrukcja*
- TK Postmodernizm
- TS Filozofia XX w.

Deontologia

- NU *Etyka zawodowa*
Moralność zawodowa
- TS Etyka stosowana

Deontologia biznesu

- U Etyka biznesu

Deontologia medycyny

- U Etyka medyczna

Deontyczna logika

- U Logika deontyczna

Determinizm

- TK Indeterminizm
Kauzalizm
Teleologizm
- TS Przyczyna-skutek
Przypadek
Wolność woli

Dialektyczny materializm

- U Materializm dialektyczny

Dialektyka

- NU *Metoda dialektyczna*
- TK Heglizm
Materializm dialektyczny
Sofiści
- TS Argumentacja
- TW Negacja
Sprzeczność

Dialog

- U Komunikacja

Dobro

- NU *Agathon*
Bonum
Dobro moralne
- TK Piękno
Prawda
Zło
- TS Wartość moralna
- TW Imperatyw moralny
Miłość
Moralność
Norma moralna
Ocena moralna
Wybór moralny

Dobro moralne

- U Dobro

Doskonałość moralna

- U Cnota

Doświadczenie

- NU *Doświadczenie wewnętrzne*
Doświadczenie zewnętrzne
Eksperyment
- TS Rzeczywistość
Zjawisko
- TW Aposterioryzm
Aprioryzm
Dowód empiryczny na istnienie
Boga
Empiryzm
Empiriokrytycyzm
Pozytywizm
Pragmatyzm

Doświadczenie wewnętrzne

- U Samoświadomość

Doświadczenie wewnętrzne

- U Doświadczenie

Doświadczenie zewnętrzne

- U Doświadczenie

Dowody kosmologiczne na istnienie Boga

- U Dowód kosmologiczny na istnienie Boga

Dowody na istnienie Boga

- NU *Argumenty za istnieniem Boga*
Tezy o istnieniu Boga
- TW Dowód empiryczny na istnienie Boga
Dowód kosmologiczny na istnienie Boga
Dowód ontologiczny na istnienie Boga
Dowód teleologiczny na istnienie Boga

Dowodzenie

- NU *Dowodzenie wprost*
Dowodzenie nie wprost
- TK Dowód
- TS Rozumowanie

Dowodzenie nie wprost

- U Dowodzenie

Dowodzenie wprost

- U Dowodzenie

Dowód

- TK Dowodzenie

Dowód empiryczny na istnienie Boga

- NU *Empiryczny dowód na istnienie Boga*
- TK Dowód kosmologiczny na istnienie Boga
Dowód ontologiczny na istnienie Boga
Dowód teleologiczny na istnienie Boga
- TS Dowody na istnienie Boga
Doświadczenie

Dowód kosmologiczny na istnienie Boga

- NU *Dowody kosmologiczne na istnienie Boga*
Kosmologiczny dowód na istnienie Boga
- TK Dowód empiryczny na istnienie Boga
Dowód ontologiczny na istnienie Boga
Dowód teleologiczny na istnienie Boga
Pięć dróg Tomaszowych
- TS Dowody na istnienie Boga

Dowód ontologiczny na istnienie Boga

- NU *Ontologiczny dowód na istnienie Boga*
- TK Dowód empiryczny na istnienie Boga
Dowód kosmologiczny na istnienie Boga
Dowód teleologiczny na istnienie Boga
- TS Dowody na istnienie Boga

Dowód teleologiczny na istnienie Boga

- NU *Teleologiczny dowód na istnienie Boga*
- TK Dowód empiryczny istnienia Boga
Dowód kosmologiczny na istnienie Boga
Dowód ontologiczny na istnienie Boga
Pięć dróg Tomaszowych
- TS Dowody na istnienie Boga

Doznanie estetyczne

- U Przeżycie estetyczne

Drogi Tomaszowe

- U Pięć dróg Tomaszowych

Drugi człowiek

- U Inny

Dualizm

- TS Substancja
Monizm

Dualizm kartezjański

- U Kartezjanizm

Duch

- TK Dusza
Materia
Umysł
- TW Immaterializm
Spirytualizm

Duch i ciało

- U Duch i ciało

Duch i ciało

- NU *Ciało i duch*
Ciało i dusza
Ciało i umysł
Duch i ciało
Dusza i ciało
Umysł i ciało
Problem psychofizyczny
Psychofizyczny problem
Res cogitans - res extensa
- TW Kartezjanizm
Okazjonalizm
Paralelizm

Dusza

- TK Duch
Umysł
Śmierć
Świadomość
Życie ludzkie
- TS Człowiek
- TW Intelpekt
Metampsychoza
Panpsychizm
Rozum
Reinkarnacja
Wola

Dusza i ciało

- U Duch i ciało

Dwudziestowieczna filozofia

- U Filozofia XX w.

Dynamizm

- NU *Dynamizm immanentny*
Dynamizm transcendentny
Wariabilizm
- TK Filozofia procesu

TS Materia
Rzeczywistość
TW Materializm dialektyczny

Dynamizm immanentny

U Dynamizm

Dynamizm transcendentny

U Dynamizm

Dzieła sztuki

U Dzieło sztuki

Dzieło sztuki

NU *Dzieła sztuki*
TK Ocena estetyczna
Piękno
Przeżycie estetyczne
Twórczość artystyczna
Wartość estetyczna

Ego

U Ja

Ego (psychologia)

U Jaźń

Egoizm

TK Altruizm

Egzystencja

U Istnienie

Egzystencja ludzka

NU *Istnienie ludzkie*
Dasein
Ludzkie istnienie
TK Istnienie
TS Człowiek
TW Egzystencjalizm
Psychologia egzystencjalna

Egzystencjalistyczna psychologia

U Psychologia egzystencjalna

Egzystencjalizm

NU *Filozofia egzystencjalna*
TK Fenomenologia
Hermeneutyka
Psychologia egzystencjalna
TS Filozofia XX w.
Ja
Komunikacja
Tragizm
Życie ludzkie
TW Neopsyoanaliza

Egzystencjalna psychologia

U Psychologia egzystencjalna

Eidas

U Istota

Einai

U Istnienie

Eklektycy

U Eklektyzm

Eklektyczna filozofia

U Eklektyzm

Eklektyzm

NU *Eklektyczna filozofia*
Eklektycy
Filozofia eklektyczna
TS Filozofia grecka
Filozofia starożytna

Ekologiczna etyka

U Etyka środowiskowa

Ekologizm

- U Etyka środowiskowa

Eksperyment

- U Doświadczenie

Eleaci

- NU *Eleatyzm*
- TS Filozofia grecka
- Filozofia starożytna

Eleatyzm

- U Eleaci

Elementarne normy moralne

- U Norma moralna

Emanacja

- NU *Emanacja bytu*
- Emanatyzm*
- Hipostazy bytu*
- TS Neoplatonizm
- Panteizm

Emanacja bytu

- U Emanacja

Emanatyzm

- U Emanacja

Emocje

- U Uczucia

Empiriokrytycyzm

- NU *Epistemologiczny pozytywizm*
- Pozytywizm epistemologiczny*
- TK Pozytywizm
- Sensualizm
- TS Doświadczenie
- Empiryzm

Empiryczny dowód na istnienie Boga

- U Dowód empiryczny na istnienie Boga

Empiryzm

- TK Aposterioryzm
- Intelektualizm
- Pragmatyzm
- Racjonalizm
- Realizm
- TS Doświadczenie
- TW Empiriokrytycyzm
- Sensualizm

Empiryzm logiczny

- U Neopozytywizm

Empiryzm logiczny

- U Neopozytywizm

Empiryzm metodologiczny

- U Aposterioryzm

Encyklopedyści

- NU *Encyklopedyzm*
- Filozofia encyklopedystów*
- TK Oświecenie
- TS Filozofia francuska
- Filozofia nowożytna

Encyklopedyzm

- U Encyklopedyści

Ens

- U Byt

Epikurejczycy

- U Epikureizm

Epikureizm

- NU *Epikureiczycy*
- TS Filozofia grecka
Filozofia starożytna
Hedonizm

Epistemologia

- U Teoria poznania

Epistemologia

- U Filozofia nauki

Epistemologiczny pozytywizm

- U Empiriokrytycyzm

Esencjalizm

Esse

- U Istnienie

Esse intentionale

- U Intencjonalność

Essentia

- U Istota

Estetyczna ocena

- U Ocena estetyczna

Estetyczne przeżycie

- U Przeżycie estetyczne

Estetyka

- NU *Filozofia piękna*

Ethos

- U Etos

Etos

- NU *Ethos*
- TK Moralność

Etycy

- TS Filozofowie

Etyczny intuicjonizm

- U Intuicjonizm etyczny

Etyka

- NU *Filozofia moralności*

Etyka biologii molekularnej

- U Bioetyka

Etyka biznesu

- NU *Biznesu etyka*
Deontologia biznesu
- TS Etyka stosowana
Deontologia

Etyka ekologiczna

- U Etyka środowiskowa

Etyka globalizacji

- U Etyka globalna

Etyka globalna

- NU *Etyka globalizacji*

Etyka medyczna

- NU *Deontologia medycyny*
Genetyki człowieka etyka
Innowacji medycznych etyka
Medyczna etyka
- TK Bioetyka
- TS Etyka stosowana

Etyka ochrony środowiska

- U Etyka środowiskowa

Etyka stosowana

- NU *Stosowana etyka*
- TW Bioetyka
 - Deontologia
 - Etyka biznesu
 - Etyka środowiskowa

Etyka środowiskowa

- NU *Ekologiczna etyka*
 - Ekologizm*
 - Etyka ekologiczna*
 - Etyka ochrony środowiska*
 - Ochrony środowiska etyka*
 - Środowiskowa etyka*
- TK Antropocentryzm
- TS Etyka stosowana
 - Przyroda

Etyka zawodowa

- U Deontologia

Eudajmonizm

- TK Hedonizm
 - Perfekcjonizm
- TS Szczęście

Europejska filozofia

- U Filozofia europejska

Evidentia

- U Oczywistość

Ewolucjonizm

- TK Krecjonizm

Existentia

- U Istnienie

Existere

- U Istnienie

Fakt

- NU *Fakt fizyczny*
 - Fakt historyczny*
 - Fakt naukowy*
 - Fakt psychologiczny*
- TK Zjawisko
- TS Nauka
- TW Konwencjonalizm

Fakt fizyczny

- U Fakt

Fakt historyczny

- U Fakt

Fakt naukowy

- U Fakt

Fakt psychologiczny

- U Fakt

Falsyfikacja

- NU *Falsyfikacja empiryczna*
- TK Konfirmacja
 - Weryfikacja
- TW Falsyfikacjonizm
 - Hipoteza
 - Twierdzenia naukowe

Falsyfikacja empiryczna

- U Falsyfikacja

Falsyfikacjonizm

- TK Hipotetyzm
- TS Falsyfikacja
 - Weryfikacja

Falsz

- NU *Falszywość*
- TK Błąd
- Prawda

Falszywość

- U Falsz

Fenomen

- NU *Phainomenon*
- TK Zjawisko
- TS Rzeczywistość
- TW Fenomenalizm
- Fenomenologia
- Poznanie bezpośrednie

Fenomenalizm

- TS Fenomen
- Filozofia nowożytna
- Rzeczywistość
- Zjawisko

Fenomenologia

- TK Egzystencjalizm
- Hermeneutyka
- Psychologia egzystencjalna
- Psychologia fenomenologiczna
- Transcendentalizm
- TS Fenomen
- Filozofia XX w.
- Ogląd

Fenomenologiczna psychologia

- U Psychologia fenomenologiczna

Fideizm

- NU *Rozum i wiara*
- Wiara i rozum*

- TK Agnostycyzm
- TS Wiara

Filozofia amerykańska

- NU *Amerykańska filozofia*
- Filozofia Stanów Zjednoczonych*

Filozofia analityczna

- NU *Analityczna filozofia*
- Brytyjska filozofia analityczna*
- TK Filozofia kontynentalna
- Filozofia procesu
- TS Filozofia XX w.

Filozofia angielska

- U Filozofia brytyjska

Filozofia arabska

- NU *Arabska filozofia*
- Filozofia islamska*
- TK Arystotelizm
- TS Filozofia wschodnia

Filozofia brytyjska

- NU *Brytyjska filozofia*
- Filozofia angielska*
- TS Filozofia europejska

Filozofia chińska

- NU *Chińska filozofia*
- TS Filozofia wschodnia
- TW Konfucjanizm

Filozofia chrześcijańska

- NU *Chrześcijańska filozofia*
- TW Augustynizm
- Neoscholastyka

Neotomizm
Scholastyka
Szkotyizm
Tomizm

Filozofia człowieka

U Antropologia

Filozofia dialogu

NU *Filozofia Innego*
Filozofia spotkania
TS Filozofia XX w.
Inny
Komunikacja

Filozofia egzystencjalna

U Egzystencjalizm

Filozofia eklektyczna

U Eklektyzm

Filozofia encyklopedystów

U Encyklopedyści

Filozofia europejska

NU *Europejska filozofia*
TW Filozofia brytyjska
Filozofia francuska
Filozofia grecka
Filozofia niemiecka
Filozofia polska
Filozofia rzymska
Filozofia włoska

Filozofia francuska

NU *Francuska filozofia*
TS Filozofia europejska

Filozofia grecka

NU *Grecka filozofia*
Filozofia hellenistyczna
Starożytna filozofia grecka
TK Filozofia rzymska
TS Filozofia europejska
Filozofia starożytna
TW Akademia platońska
Cynicy
Cyrenaicy
Eklektyzm
Eleaci
Epikureizm
Filozofia jońska
Perypatetycy
Pitagoreizm
Sceptycy
Sofiści
Stoicy

Filozofia hellenistyczna

U Filozofia grecka

Filozofia hinduska

U Filozofia indyjska

Filozofia indyjska

NU *Filozofia hinduska*
Indyjska filozofia
TS Filozofia wschodnia
TW Joga
Reinkarnacja

Filozofia Innego

U Filozofia dialogu

Filozofia Innego

U Inny

Filozofia islamska

U Filozofia arabska

Filozofia japońska

NU *Japońska filozofia*

TS Filozofia wschodnia

Filozofia jońska

NU *Filozofowie jońscy*

TS Filozofia grecka

Filozofia starożytna

Filozofia kontynentalna

NU *Kontynentalna filozofia*

TK Filozofia analityczna

TS Filozofia XX w.

Filozofia marksistowska

U Marksizm

Filozofia moralności

U Etyka

Filozofia nauki

NU *Epistemologia*

Metanauka

Filozofia niemiecka

NU *Niemiecka filozofia*

TS Filozofia europejska

Filozofia nowożytna

NU *Nowożytna filozofia*

TW Encyklopedyści

Fenomenalizm

Heglizm

Kantyzm

Kartezjanizm

Marksizm

Neokantyzm

Pozytywizm

Pragmatyzm

Renesans

Romantyzm

Transcendentalizm

Filozofia oświecenia

U Oświecenie

Filozofia perska

NU *Perska filozofia*

TS Filozofia wschodnia

Filozofia perypatetyków

U Perypatetycy

Filozofia pierwsza

U Metafizyka

Filozofia piękna

U Estetyka

Filozofia pitagorejczyków

U Pitagoreizm

Filozofia polska

NU *Polska filozofia*

TS Filozofia europejska

TW Szkoła lwowsko-warszawska

Filozofia postmodernizmu

U Postmodernizm

Filozofia pozytywizmu

U Pozytywizm

Filozofia procesu

- NU *Filozofia procesualistyczna*
- TK Filozofia analityczna
 - Dynamizm
 - Pragmatyzm
- TS Filozofia XX w.
 - Rzeczywistość

Filozofia procesualistyczna

- U Filozofia procesu

Filozofia religii

- TK Antropologia

Filozofia renesansu

- U Renesans

Filozofia romantyzmu

- U Romantyzm

Filozofia rosyjska

- NU *Rosyjska filozofia*

Filozofia rzymska

- NU *Rzymska filozofia*
 - Starożytna filozofia rzymska*
- TK Filozofia grecka
- TS Filozofia europejska
 - Filozofia starożytna

Filozofia spotkania

- U Filozofia dialogu

Filozofia Stanów Zjednoczonych

- U Filozofia amerykańska

Filozofia starożytna

- TW Akademia platońska
 - Cynicy
 - Cyrenaicy
 - Eklektyzm
 - Eleaci
 - Epikureizm
 - Filozofia grecka
 - Filozofia jońska
 - Filozofia rzymska
 - Perypatetycy
 - Pitagoreizm
 - Sofiści
 - Stoicy

Filozofia stoików

- U Stoicy

Filozofia średniowieczna

- NU *Filozofia wieków średnich*
 - Średniowieczna filozofia*
- TW Empiryzm średniowieczny
 - Scholastyka
 - Szkotyizm

Filozofia transcendentna

- U Transcendentalizm

Filozofia wartości

- U Aksjologia

Filozofia wieków średnich

- U Filozofia średniowieczna

Filozofia włoska

- NU *Włoska filozofia*
- TS Filozofia europejska

Filozofia wschodnia

NU *Filozofia Wschodu*
Wschodnia filozofia

TW Filozofia arabska
Filozofia chińska
Filozofia indyjska
Filozofia japońska
Filozofia perska

Filozofia Wschodu

U Filozofia wschodnia

Filozofia XX w.

NU *Dwudziestowieczna filozofia*
Współczesna filozofia

TW Dekonstrukttywizm
Egzystencjalizm
Fenomenologia
Filozofia analityczna
Filozofia kontynentalna
Filozofia procesu
Hermeneutyka
Neopozytywizm
Neotomizm
Personalizm
Postmodernizm

Filozofia żydowska

NU *Żydowska filozofia*
TK Arystotelizm

Filozoficzna psychologia

U Psychologia

Filozofowie

TW Etycy
Logicy

Filozofowie jońscy

U Filozofia jońska

Finalizm

U Teleologizm

Forma i materia

NU *Morphe - hyle*
TK Akt i możliwość
Materia
TS Substancja
TW Hylemorfizm

Formalizm

Formalna logika

U Logika formalna

Formalny język

U Język formalny

Formalny przedmiot poznania

U Przedmiot poznania

Francuska filozofia

U Filozofia francuska

Freudyzm

U Psychoanaliza

Funkcja

NU *Funkcja propozycjonalna*
Funkcja semiotyczna
Funkcja prawdziwościowa
Funkcja zdaniowa
Funkcje rekurencyjne
TS Język formalny

Funkcja prawdziwościowa

U Funkcja

Funkcja propozycjonalna

U Funkcja

Funkcja semiotyczna

U Funkcja

Funkcja zdaniowa

U Funkcja

Funkcje rekurencyjne

U Funkcja

Funktor

NU *Funktor nazwotwórczy*
Funktor zdaniotwórczy
Funktor funktorotwórczy
 TS Język formalny
 Kategorie semantyczne

Funktor funktorotwórczy

U Funktor

Funktor nazwotwórczy

U Funktor

Funktor zdaniotwórczy

U Funktor

Genetyki człowieka etyka

U Etyka medyczna

Gnostycy

U Gnostycyzm

Gnostycyzm

NU *Gnostycy*
 TK Gnoza
 Neoplatonizm
 TS Filozofia starożytna

Gnoza

TK Gnostycyzm
 TS Poznanie bezpośrednie

Gnozeologia

U Teoria poznania

Godność życia ludzkiego

U Życie ludzkie

Grecka filozofia

U Filozofia grecka

Harmonia

NU *Zgodność elementów*
 TK Kosmos
 Piękno
 TS Wartość estetyczna

Hedonizm

TK Eudajmonizm
 Utylitaryzm
 TS Szczęście
 TW Cyrenaicy
 Epikureizm

Heglizm

NU *Panlogizm*
Lewica heglowska
Prawica heglowska
 TK Dialektyka
 Neoheglizm
 TS Filozofia nowożytna

Hermeneutyka

NU *Hermeneutyka filozoficzna*
 TK Egzystencjalizm
 Fenomenologia
 TS Filozofia XX w.
 Interpretacja

Hermeneutyka filozoficzna

U Hermeneutyka

Heteronomia

Hilemorfizm

U Hylemorfizm

Hipostazy bytu

U Emanacja

Hipotetyzm

NU *Antyindukcjonizm*

TK Dedukcjonizm
Falsyfikacjonizm
Indukcjonizm

TS Hipoteza
Weryfikacja

Hipoteza

TK Konwencja
TS Falsyfikacja
Weryfikacja
TW Hipotetyzm

Holizm

TK Redukcjonizm

Humanizm

TK Antropocentryzm
TS Osoba ludzka

Hylemorfizm

NU *Hilemorfizm*
TS Arystotelizm
Forma i materia

Hylozoizm

U Panpsychizm

Idea

TK Pojęcie
TW Idealizm

Idealizm

NU *Idealizm metafizyczny*
Idealizm obiektywny
Idealizm subiektywny
Idealizm teoriopoznawczy
Idealizm transcendentalny

TK Immaterializm
Platonizm
Realizm
Solipsyzm
Spirytualizm
TS Idea

Idealizm metafizyczny

U Idealizm

Idealizm obiektywny

U Idealizm

Idealizm subiektywny

U Idealizm

Idealizm teoriopoznawczy

U Idealizm

Idealizm transcendentalny

U Idealizm

Iluminacja

NU *Iluminizm*
TS Intuicja

Iluminizm

U Iluminacja

Immaterializm

- TK Idealizm
- Spirytualizm
- TS Duch

Imperatyw kategoriyczny

- U Imperatyw moralny

Imperatyw moralny

- NU *Imperatyw kategoriyczny*
- Kategoriyczny imperatyw*
- Naczelną normą moralną*
- Prawo moralne*
- TK Norma moralna
- Obowiązek
- TS Dobro
- Zło
- TW Sumienie
- Uniwersalizm

Indeterminizm

- TK Determinizm
- TS Wolność
- Wolność woli

Indukcja

- NU *Metoda indukcyjna*
- Rozumowanie indukcyjne*
- Wnioskowanie indukcyjne*
- TK Dedukcja
- TS Rozumowanie
- Wnioskowanie

Indukcjonizm

- TK Dedukcjonizm
- Empiryzm
- Hipotetyzm

Indyjska filozofia

- U Filozofia indyjska

Indywidualizm

- TS Osoba ludzka

Innowacji medycznych etyka

- U Etyka medyczna

Inny

- NU *Drugi człowiek*
- Inny człowiek*
- Inny umysł*
- Filozofia Innego*
- TK Introspekcja
- Komunikacja
- TW Filozofia dialogu

Inny człowiek

- U Inny

Inny umysł

- U Inny

Intelekt

- NU *Intellectus agens*
- Intellectus patiens*
- Intelekt bierny*
- Intelekt czynny*
- Intelekt możliwościowy*
- Nous*
- Nus*
- TK Inteligibilność
- Rozum
- Umysł
- Zmysły
- TS Dusza
- TW Intelektualizm
- Spostrzeżenia

Intelekt bierny

U Intelekt

Intelekt czynny

U Intelekt

Intelekt możliwościowy

U Intelekt

Intelektualizm

TK Empiryzm
Irracjonalizm
Woluntaryzm
TS Intelekt

Inteligibilność

NU *Intelligibilitas*
Pojmawalność
Ujmawalność intelektualna
TK Intelekt

Intellectus agens

U Intelekt

Intellectus patiens

U Intelekt

Intelligibilitas

U Inteligibilność

Intencjonalność

NU *Byt intencjonalny*
Esse intentionale
Istnienie intencjonalne
TS Przedmiot poznania
Świadomość

Interpretacja

TW Hermeneutyka

Intersubiektywna komunikowalność

U Intersubiektywność

Intersubiektywna sprawdzalność

U Intersubiektywność

Intersubiektywność

NU *Intersubiektywna komunikowalność*
Intersubiektywna sprawdzalność
TS Nauka
Przedmiot poznania

Introspekcja

NU *Samoobserwacja*
TK Inny
Samoświadomość
TS Ja
Osobowość
Poznanie bezpośrednie

Intuicja

TK Myślenie
Naoczność
Pewność
Oczywistość
Rozumowanie
TS Poznanie bezpośrednie
TW Iluminacja
Intuicjonizm

Intuicjonizm

TS Intuicja
TW Intuicjonizm etyczny

Intuicjonizm etyczny

- NU *Etyczny intuicjonizm*
Intuicjonizm w etyce
- TS Intuicjonizm

Intuicjonizm w etyce

- U Intuicjonizm etyczny

Irracjonalizm

- TK Absurd
Intelektualizm
Racjonalizm
- TS Rozum

Istnienie

- NU *Einai*
Esse
Existere
Existentia
To einai
Dasein
Egzystencja
Rodzaje istnienia
Sposoby istnienia
Sposób istnienia
- TK Istota
- TS Byt

Istnienie intencjonalne

- U Intencjonalność

Istnienie ludzkie

- U Egzystencja ludzka

Istota

- NU *Essentia*
Eidas
Istota indywidualna
Istota gatunkowa

- TK Istnienie
Substancja

Istota gatunkowa

- U Istota

Istota indywidualna

- U Istota

Ja

- NU *Ego*
- TK Podmiot poznania
Osoba ludzka
Świadomość
- TW Cogito
Egzystencjalizm
Introspekcja
Solipsyzm

Ja (psychologia)

- U Jaźń

Jakości zmysłowe

- U Dane zmysłowe

Japońska filozofia

- U Filozofia japońska

Jaźń

- NU *Ego (psychologia)*
Ja (psychologia)
- TS Osobowość

Język

- NU *Język filozofii*
Język religii
Językowa komunikacja
Komunikacja językowa
Mowa
- TK Komunikacja

TW Język formalny
Język naturalny
Język nauki
Semantyka

Język etniczny

U Język naturalny

Język filozofii

U Język

Język formalny

NU *Formalny język*
Język sformalizowany
Język sztuczny
Sztuczny język

TK Język naturalny

TS Język

Język nauki

TW Funkcja

Funktor

Kategorie semantyczne

Sensowność

Język naturalny

NU *Język etniczny*

Języki etniczne

TK Język formalny

TS Język

Język nauki

Język nauki

NU *Język naukowy*

TS Język

Nauka

TW Język formalny

Język naturalny

Sensowność

Język naukowy

U Język nauki

Język religii

U Język

Język sformalizowany

U Język formalny

Język sztuczny

U Język formalny

Języki etniczne

U Język naturalny

Językowa komunikacja

U Język

Kantyzm

TK Aprioryzm

Neokantyzm

Transcendentalizm

TS Filozofia nowożytna

Kartezjanizm

NU *Dualizm kartezjański*

TK Okazjonalizm

Monizm

Paralelizm

Sceptyzym

TS Duch i ciało

Filozofia nowożytna

Kategoria semantyczna

U Kategorie semantyczne

Kategorie

NU *Kategorie bytowe*

Kategorie ontyczne

TS Byt

TW Przypadłość
Substancja

Kategorie bytowe

U Kategorie

Kategorie ontyczne

U Kategorie

Kategorie semantyczne

NU *Kategoria semantyczna*
Kategorie syntaktyczne
Semantyczne kategorie

TS Język formalny

TW Funktor
Nazwa
Zdanie

Kategorie syntaktyczne

U Kategorie semantyczne

Kategoryczny imperatyw

U Imperatyw moralny

Kauzalizm

TK Determinizm

TS Przyczyna-skutek

Klasyfikacja

TK Podział logiczny
Typologia

Klasyfikacja rozumowań

U Rozumowanie

Koherencja

NU *Cohaerentia*

Koherencyjna teoria prawdy

Niesprzeczność

Spójność

Zgodność

Teoria koherencji

TK Sprzeczność

Koherencyjna teoria prawdy

U Koherencja

Koło Wiedeńskie

TS Neopozytywizm

Komizm

TK Tragizm

TS Wartość estetyczna

Komunikacja

NU *Dialog*

Komunikacja interpersonalna

Komunikacja międzyludzka

TK Inny

Język

TW Egzystencjalizm

Filozofia dialogu

Komunikacja interpersonalna

U Komunikacja

Komunikacja językowa

U Język

Komunikacja międzyludzka

U Komunikacja

Konceptualizm

- NU *Konceptualizm logiczny*
Konceptualizm psychologiczny
- TK Nominalizm
Realizm
- TS Uniwersalia

Konceptualizm logiczny

- U Konceptualizm

Konceptualizm psychologiczny

- U Konceptualizm

Konfirmacja

- TK Falsyfikacja
Prawdopodobieństwo
Weryfikacja
- TW Hipoteza

Konfucjanizm

- NU *Neokonfucjanizm*
- TS Filozofia chińska

Konieczność

- TK Przyczyna-skutek
Wolność
- TS Powinność moralna
- TW Determinizm
Indeterminizm

Konkretyzm

- U Reizm

Konotacja

- U Znaczenie

Kontynentalna filozofia

- U Filozofia kontynentalna

Konwencjonalizm

- TK Dedukcjonizm
Indukcjonizm
Subiektywizm
- TS Fakt

Kosmologiczny dowód na istnienie Boga

- U Dowód kosmologiczny na istnienie Boga

Kosmos

- NU *Makrokosmos*
Mikrokosmos
Wszechświat
- TK Chaos
Harmonia
- TW Neoplatonizm
Pitagoreizm

Kreacjonizm

- TK Ewolucjonizm
Metempsychoza

Kryteriologia

- U Teoria poznania

Kultura

- NU *Cywilizacja*
- TK Natura
- TW Sztuka

Kulturalizm amerykański

- U Neopsychoanaliza

Lewica heglowska

- U Heglizm

Logicy

- TS Filozofowie

Logicyzm

TK Psychologizm

Logiczny podział

U Podział logiczny

Logika deontyczna

NU *Deontyczna logika*
Logika norm

TS Logika modalna

Logika formalna

NU *Formalna logika*

TK Logika matematyczna

TW Rachunek kwantyfikatorów
Rachunek nazw
Rachunek zdań

Logika matematyczna

NU *Matematyczna logika*
Metalogika
Metamatematyka

TK Logika formalna

Logika modalna

NU *Modalna logika*

TW Logika deontyczna

Logika norm

U Logika deontyczna

Logika wielowartościowa

U Logiki wielowartościowe

Logika zdań

U Rachunek zdań

Logiki nieklasyczne

U Logiki wielowartościowe

Logiki wielowartościowe

NU *Logika wielowartościowa*

Logiki nieklasyczne

Wielowartościowe logiki

TW Rachunek zdań

Ludzkie istnienie

U Egzystencja ludzka

Ludzkie życie

U Życie ludzkie

Lwowsko-warszawska Szkoła

U Szkoła lwowsko-warszawska

Makrokosmos

U Kosmos

Makroprakseologia

U Prakseologia

Malum

U Zło

Marksistowska filozofia

U Marksizm

Marksizm

NU *Filozofia marksistowska*

Marksistowska filozofia

Materializm historyczny

TS Filozofia nowożytna

TW Materializm dialektyczny
Neopsychoanaliza

Matematyczna logika

U Logika matematyczna

Materia

- TK Forma i materia
- TS Substancja
- TW Czas
 - Dynamizm
 - Materializm
 - Przestrzeń

Materializm

- TK Naturalizm
- Spirytualizm
- TS Materia
- Monizm

Materializm dialektyczny

- NU *Dialektyczny materializm*
- TK Dialektyka
- TS Dynamizm
- Marksizm

Materializm historyczny

- U Marksizm

Materializm mechanistyczny

- U Mechanicyzm

Materialny przedmiot poznania

- U Przedmiot poznania

Mechanicizm

- NU *Materializm mechanistyczny*
- TK Atomizm
- Deizm
- Redukcjonizm

Medyczna etyka

- U Etyka medyczna

Metafizyka

- NU *Filozofia pierwsza*
Teoria bytu
- TK Ontologia

Metalogika

- U Logika matematyczna

Metamatematyka

- U Logika matematyczna

Metanauka

- U Filozofia nauki

Metempsychoza

- U Reinkarnacja

Metoda dedukcyjna

- U Dedukcja

Metoda dialektyczna

- U Dialektyka

Metoda indukcyjna

- U Indukcja

Metoda transcendentalna

- U Transcendentalizm

Metodologiczny empiryzm

- U Aposterioryzm

Metodologiczny racjonalizm

- U Aprioryzm

Metodyczny sceptycyzm

- U Sceptycyzm

Mikrokosmos

- U Kosmos

Mikroprakseologia

- U Prakseologia

Miłość

- TK Wola
- TS Dobro
- Uczucia
- Osoba ludzka

Mistycyzm

- TS Absolut
- Bóg

Modalna logika

- U Logika modalna

Modernizm

- TK Postmodernizm

Monada

- U Monadologia

Monadologia

- NU *Atomizm metafizyczny*
- Monadyzm*
- Monada*
- Monady*
- TK Atomizm
- TS Rzeczywistość

Monady

- U Monadologia

Monadyzm

- U Monadologia

Monizm

- TK Pluralizm
- TS Substancja
- TW Materializm
- Panteizm
- Reizm
- Spirytualizm

Moral sens

- U Sumienie

Moralna ocena

- U Ocena moralna

Moralna odpowiedzialność

- U Odpowiedzialność

Moralność

- TK Etos
- Obowiązek
- TS Dobro
- Zło
- TW Cnota
- Czyn moralny
- Norma moralna
- Wada

Moralność zawodowa

- U Deontologia

Moralny obowiązek

- U Obowiązek

Morphe - hyle

- U Forma i materia

Mowa

- U Język

Możność

- U Akt i możność

Myślenie

- NU *Myślenie dyskursywne*
Myślenie intuicyjne
- TK Intuicja
Rozum
Spostrzeżenia
Umysł
- TS Poznanie
- TW Abstrakcja
Asocjacja
Pamięć
Wnioskowanie
Zasada niesprzeczności
Zasada tożsamości
Zasada wyłączonego środka

Myślenie dyskursywne

- U Myślenie

Myślenie intuicyjne

- U Myślenie

Naczelną normą moralną

- U Imperatyw moralny

Nakazy moralne

- U Norma moralna

Naoczność

- TK Intuicja
Ogląd
Percepcja
Spostrzeżenia

Natura

- NU *Przyroda*
- TK Kultura
- TW Etyka środowiskowa
Naturalizm

Naturalizm

- NU *Naturalizm metodologiczny*
- TK Materializm
Neopozytywizm
Pozytywizm
Scjentyzm
- TS Natura

Naturalizm metodologiczny

- U Naturalizm

Nauka

- NU *Nauki*
Poznanie naukowe
Teorie naukowe
Wiedza naukowa
- TW Fakt
Intersubiektywność
Język nauki
Komunikacja
Weryfikacja

Nauki

- U Nauka

Nazwa

- NU *Nazwa abstrakcyjna*
Nazwa indywidualna
Nazwa pusta
Nazwa zbiorowa
- TK Pojęcie
- TS Kategorie semantyczne
- TW Rachunek nazw

Nazwa abstrakcyjna

- U Nazwa

Nazwa indywidualna

- U Nazwa

Nazwa pusta

U Nazwa

Nazwa zbiorowa

U Nazwa

NegacjaNU *Przeczenie*
*Zaprzeczenie*TK Afirmacja
Sprzeczność

TS Dialektyka

Neoheglizm

TK Heglizm

NeokantyzmNU *Szkola badeńska*
Szkola marburska

TK Kantyzm

TS Filozofia nowożytna

Neokonfucjanizm

U Konfucjanizm

Neopitagoreizm

U Pitagoreizm

NeoplatonizmNU *Akademia florencka*
Szkola aleksandryjsko-rzymska
Szkola ateńska
*Szkola syryjska*TK Akademia platońska
PlatonizmTS Gnostycyzm
Kosmos**Neopozytywizm**NU *Empiryzm logiczny*
Empiryzm logikalny
Pozytywizm logiczny
*Pozytywizm logikalny*TK Naturalizm
Pozytywizm
Szkoła lwowsko-warszawska

TS Filozofia XX w.

TW Koło Wiedeńskie

NeopsychologiaNU *Kulturalizm amerykański*

TK Psychoanaliza

TS Egzystencjalizm
Marksizm**Neoscholastyka**TK Neotomizm
ScholastykaTS Filozofia chrześcijańska
Filozofia nowożytna**Neotomizm**NU *Tomizm egzystencjalny*
Tomizm współczesny
*Współczesny tomizm*TK Neoscholastyka
Personalizm
TomizmTS Filozofia chrześcijańska
Filozofia XX w.**Niebyt**NU *Nieistnienie*
Zaprzeczenie bytu

TK Byt

Niedefiniowalność

U Definicja

Niedorzeczność

U Nonsens

Nieistnienie

U Niebyt

Niemiecka filozofia

U Filozofia niemiecka

Nieomyślność

U Pewność

Niepowątpiewalność

U Pewność

Nieskończoność

NU *Czasowa i przestrzenna nieskończoność wszechświata*
Nieskończoność czasowa i przestrzenna wszechświata

TK Czas
Przestrzeń

Nieskończoność czasowa i przestrzenna wszechświata

U Nieskończoność

Niesprzeczność

U Koherencja

Nieświadomość

U Podświadomość

Nihilizm

Nominalizm

TK Konceptualizm
Realizm

TS Uniwersalia

TW Reizm

Nonsens

NU *Bezsens*

Niedorzeczność

Nonsens językowy

Paradoks

TK Absurd

Nonsens językowy

U Nonsens

Norma moralna

NU *Elementarne normy moralne*

Nakazy moralne

Normy moralne

Normy moralne elementarne

TK Czyn moralny

Imperatyw moralny

Obowiązek

TS Dobro

Moralność

Zło

TW Odpowiedzialność

Sumienie

Uniwersalizm

Normy moralne

U Norma moralna

Normy moralne elementarne

U Norma moralna

Noumen

U Przedmiot poznania

Nous

U Intelekt

Nowożytna filozofia

U Filozofia nowożytna

Nus

U Intelekt

Obiectum

U Przedmiot

Obiektywizm

NU *Bezstronność poznania*
Obiektywizm estetyczny
Obiektywizm etyczny
Obiektywizm poznawczy

TK Realizm
 Relacjonizm
 Relatywizm
 Subiektywizm

TS Prawda

Obiektywizm estetyczny

U Obiektywizm

Obiektywizm etyczny

U Obiektywizm

Obiektywizm poznawczy

U Obiektywizm

Obowiązek

NU *Moralny obowiązek*
Obowiązek moralny
Powinność moralna
Zobowiązanie moralne

TK Imperatyw moralny
 Norma moralna

TW Sumienie

Obowiązek moralny

U Obowiązek

Ocena estetyczna

NU *Estetyczna ocena*

TK Dzieło sztuki
 Przeżycie estetyczne

TS Piękno

Ocena moralna

NU *Moralna ocena*

TK Cnota
 Sumienie
 Szczęście

TS Czyn moralny
 Dobro
 Zło

Ochrony środowiska etyka

U Etyka środowiskowa

Oczywistość

NU *Evidentia*
Poznanie oczywiste
Oczywistość podmiotowa
Oczywistość przedmiotowa

TK Intuicja
 Pewność
 Zmysły

TS Prawda

Oczywistość istnienia

U Aletheia

Oczywistość podmiotowa

U Oczywistość

Oczywistość przedmiotowa

U Oczywistość

Odpowiedzialność

NU *Moralna odpowiedzialność*
Odpowiedzialność moralna

TK Sumienie
Wybór moralny

TS Norma moralna

Odpowiedzialność moralna

U Odpowiedzialność

Odrodzenie

U Renesans

Ogląd

NU *Ogląd ejdetyczny*
Ogląd intelektualny
Ogląd zmysłowy
Wgląd

TK Naoczność
Pewność
Spostrzeżenia

TS Poznanie bezpośrednie

TW Fenomenologia

Ogląd ejdetyczny

U Ogląd

Ogląd intelektualny

U Ogląd

Ogląd zmysłowy

U Ogląd

Okazjonalizm

TK Kartezjanizm
Paralelizm

TS Duch i ciało

Ontologia

NU *Teoria bytu*

TK Metafizyka

Ontologiczny dowód na istnienie Boga

U Dowód ontologiczny na istnienie Boga

Operacjonizm

TK Dedukcjonizm

Optymizm

TK Pesymizm

Organizmy żywe

U Życie

Osoba ludzka

NU *Persona*

TK Człowiek
Osobowość
Świadomość

TW Humanizm
Miłość
Indywidualizm
Personalizm

Osobowość

TK Osoba ludzka

TW Introspekcja
Jaźń

Oświecenie

NU *Filozofia oświecenia*

TK Encyklopedyści

TS Filozofia nowożytna

Ousia

U Byt

Ousia

U Substancja

Pamięć

NU *Zapamiętywanie*
Zapominanie

TS Myślenie

Panlogizm

U Heglizm

Panlogizm

Panpsychizm

NU *Hylozoizm*

TS Dusza

Panteizm

TK Teizm

TS Bóg
Monizm

Paradoks

U Nonsens

Paralelizm

TK Kartezjanizm
Okazjonalizm

TS Duch i ciało

Patetyczność

U Tragizm

Percepcja

NU *Perceptio*

TK Apercepcja

Dane zmysłowe

Naoczność

Spostrzeżenia

TS Poznanie bezpośrednie

Perceptio

U Percepcja

Perfekcjonizm etyczny

U Perfekcjonizm

Perfekcjonizm

NU *Perfekcjonizm etyczny*

TK Eudajmonizm

Perska filozofia

U Filozofia perska

Persona

U Osoba ludzka

Personalizm

NU *Personalizm etyczny*

TK Antropocentryzm

Neotomizm

TS Filozofia XX w.

Osoba ludzka

Personalizm etyczny

U Personalizm

Perypatetycy

NU *Filozofia perypatetyków*

Szkoła Arystotelesa

Szkoła perypatetyków

TK Arystotelizm

TS Filozofia grecka

Filozofia starożytna

Pesymizm

TK Optymizm

Pewność

NU *Nieomyślność*
Niepoważność

TK Intuicja
Oczywistość
Ogląd
Wątpienie
Zmysły

TW Agnostycyzm
Relatywizm
Sceptycyzm

Phainomenon

U Fenomen

Pięć dróg św. Tomasza

U Pięć dróg Tomaszowych

Pięć dróg Tomasza z Akwinu

U Pięć dróg Tomaszowych

Pięć dróg Tomaszowych

NU *Drogi Tomaszowe*
Pięć dróg św. Tomasza
Pięć dróg Tomasza z Akwinu

TK Dowód kosmologiczny na istnienie Boga
Dowód teleologiczny na istnienie Boga

TS Dowody na istnienie Boga

Piękno

NU *Piękno estetyczne*

TK Dobro
Dzieło sztuki
Harmonia

TS Wartość estetyczna

TW Ocena estetyczna
Przeżycie estetyczne
Twórczość artystyczna

Piękno estetyczne

U Piękno

Pitagoreizm

NU *Filozofia pitagorejczyków*
Neopitagoreizm
Pitagorejczycy

TS Filozofia grecka
Filozofia starożytna
Kosmos

Pitagorejczycy

U Pitagoreizm

Platonizm

TK Akademia platońska
Idealizm
Neoplatonizm

Pluralizm

TK Monizm
TS Substancja
TW Dualizm

Podmiot poznający

U Podmiot poznania

Podmiot poznania

NU *Podmiot poznający*
Poznający podmiot

TK Cogito
Ja
Poznanie
Przedmiot poznania

TW Solipsyzm

Podświadomość

NU *Nieświadomość*

TK Świadomość

TW Psychoanaliza

Podział logiczny

NU *Logiczny podział*

TK Klasyfikacja

Pojęcia

U Pojęcie

Pojęcia obserwacyjne

U Pojęcie

Pojęcia teoretyczne

U Pojęcie

Pojęcie

NU *Pojęcia*

Pojęcia obserwacyjne

Pojęcia teoretyczne

TK Abstrakcja

Idea

Nazwa

Pojęciowanie

U Abstrakcja

Pojmawalność

U Inteligibilność

Polska filozofia

U Filozofia polska

Postmodernizm

NU *Filozofia postmodernizmu*

TK Dekonstruktywizm
Modernizm

TS Filozofia XX w.

Postrzeganie

U Postrzeżenie

Postrzeżenie

USUNĄĆ

NU *Postrzeganie*

Potencja

U Akt i możliwość

Potentia

U Akt i możliwość

Potwierdzenie

U Afirmacja

Powinność moralna

U Obowiązek

Powszechniki

U Uniwersalia

Poznający podmiot

U Podmiot poznania

Poznanie

TK Podmiot poznania

Przedmiot poznania

TW Cogito

Myślenie

Poznanie bezpośrednie

Poznanie bezpośrednie

- NU *Bezpośrednie poznanie*
- TK Rozumowanie
- TS Fenomen
Poznanie
- TW Gnoza
Introspekcja
Intuicja
Ogląd
Percepcja
Spostrzeżenia

Poznanie naukowe

- U Nauka

Poznanie oczywiste

- U Oczywistość

Poznanie zmysłowe

- U Zmysły

Poznanie zmysłowo-intelektualne

- U Zmysły

Pozytywizm

- NU *Filozofia pozytywizmu*
- TK Empiriokrytycyzm
Naturalizm
Neopoztywizm
Scjentyzm
- TS Doświadczenie
Filozofia nowożytna

Pozytywizm epistemologiczny

- U Empiriokrytycyzm

Pozytywizm logiczny

- U Neopoztywizm

Pozytywizm logiczny

- U Neopoztywizm

Pragmatyka

- U Semantyka

Pragmatyzm

- TK Empiryzm
Filozofia procesu
- TS Doświadczenie
Filozofia nowożytna
Prawda

Prakseologia

- NU *Makroprakseologia*
Mikroprakseologia

Prawda

- NU *Veritas*
- TK Błąd
Dobro
Fałsz
- TW Aletheia
Interpretacja
Pragmatyzm
Relatywizm

Prawda przedpredykatywna

- U Aletheia

Prawdopodobieństwo

- NU *Probabilizm*
- TK Konfirmacja
Uzasadnianie

Prawica heglowska

- U Heglizm

Prawo moralne

- U Imperatyw moralny

Prawo sprzeczności

U Zasada niesprzeczności

Prawo tożsamości

U Zasada tożsamości

Prawo wyłączonego őrodka

U Zasada wyłączonego őrodka

Prezydent

NU *Prezydent (logika)*

TK Atrybut

Przypadłość

TS Rachunek kwantyfikatorów

Prezydent (logika)

U Prezydent

Principium contradictionis

U Zasada niesprzeczności

Principium exclusi tertii

U Zasada wyłączonego őrodka

Principium identitatis

U Zasada tożsamości

Probabilizm

U Prawdopodobieństwo

Problem psychofizyczny

U Duch i ciało

Przeczenie

U Negacja

Przedmiot

NU *Obiectum*

Przedmiot istniejący

Przedmiot jednostkowy

Przedmiot nieistniejący

Rzecz

TK Byt

Rzeczywistość

Substancja

Przedmiot intencjonalny

U Przedmiot poznania

Przedmiot istniejący

U Przedmiot

Przedmiot jednostkowy

U Przedmiot

Przedmiot nieistniejący

U Przedmiot

Przedmiot poznania

NU *Formalny przedmiot poznania*

Materialny przedmiot poznania

Noumen

Przedmiot intencjonalny

Rzecz sama w sobie

TK Podmiot poznania

Poznanie

TW Intencjonalność

Intersubiektywność

Przekonanie

U Wiara

Przeźrzeń

NU *Czasoprzeźrzeń*

Spatium

TK Czas

Nieskończoność

TS Materia

Przeżycie estetyczne

- NU *Doznanie estetyczne*
Estetyczne przeżycie
- TK Dzieło sztuki
Ocena estetyczna
Wartość estetyczna
- TS Piękno

Przyczyna celowa

- U Przyczyna-skutek

Przyczyna celowa

- U Cel

Przyczyna pierwsza

- U Przyczyna-skutek

Przyczyna-skutek

- NU *Przyczyna celowa*
Przyczyna pierwsza
Przyczyna sprawcza
Przyczynowość
Przyczyny wtóre
Relacja przyczynowa
Skutek
Związek przyczynowy
Causa-effectus
- TK Konieczność
Przypadek
- TW Determinizm
Kauzalizm

Przyczyna sprawcza

- U Przyczyna-skutek

Przyczynowość

- U Przyczyna-skutek

Przyczyny wtóre

- U Przyczyna-skutek

Przypadek

- NU *Przypadek absolutny*
Przypadek względny
Przypadkowe zdarzenie
Przypadkowość
Zdarzenie przypadkowe
- TK Przyczyna-skutek
- TW Determinizm

Przypadek absolutny

- U Przypadek

Przypadek względny

- U Przypadek

Przypadkowe zdarzenie

- U Przypadek

Przypadkowość

- U Przypadek

Przypadłości

- U Przypadłość

Przypadłość

- NU *Accidens*
Akcydens
Przypadłości
- TK Atrybut
Istota
Substancja
- TS Kategorie

Przyroda

- U Natura

Psychoanaliza

- NU *Freudyzm*
- TK Neopsychoanaliza
- TS Podświadomość

Psychoanaliza egzystencjalna

U Psychologia egzystencjalna

Psychofizyczny problem

U Duch i ciało

Psychologia

NU *Filozoficzna psychologia*

Psychologia filozoficzna

Psychologia racjonalna

Racjonalna psychologia

Psychologia egzystencjalna

NU *Egzystencjalna psychologia*

Egzystencjalistyczna psychologia

Psychoanaliza egzystencjalna

TK Fenomenologia

Egzystencjalizm

Psychologia fenomenologiczna

TS Egzystencja ludzka

Psychologia fenomenologiczna

NU *Fenomenologiczna psychologia*

TK Fenomenologia

Psychologia egzystencjalna

TS Świadomość

Psychologia filozoficzna

U Psychologia

Psychologia racjonalna

U Psychologia

Psychologizm

TK Logicyzm

TS Redukcjonizm

Rachunek funkcyjny

U Rachunek kwantyfikatorów

Rachunek kwantyfikatorów

NU *Rachunek funkcyjny*

Rachunek predykatów

TK Rachunek nazw

TS Logika formalna

Predykat

Rachunek nazw

TK Rachunek kwantyfikatorów

TS Logika formalna

Nazwa

Rachunek predykatów

U Rachunek kwantyfikatorów

Rachunek zdań

NU *Logika zdań*

Teoria zdań

TS Logika formalna

Logiki wielowartościowe

Zdanie

TW Zasada niesprzeczności

Zasada tożsamości

Zasada wyłączonego środka

Racjonalizm

TK Aprioryzm

Empiryzm

Irracjonalizm

Realizm

TS Rozum

TW Deizm

Racjonalizm metodologiczny

U Aprioryzm

Racjonalna psychologia

U Psychologia

Realizm

NU *Realizm metafizyczny*
Realizm ontologiczny
Realizm teoriopoznawczy

TK Doświadczenie
Empiryzm
Idealizm
Konceptualizm

Nominalizm
Obiektywizm
Racjonalizm

TS Rzeczywistość
Uniwersalia

Realizm metafizyczny

U Realizm

Realizm ontologiczny

U Realizm

Realizm teoriopoznawczy

U Realizm

Reductio

U Redukcja

Redukcja

NU *Reductio*
Redukcja nie wprost
Redukcja wprost
Definicja redukcyjna
Rozumowanie redukcyjne
Wnioskowanie redukcyjne

TK Dedukcja

TS Rozumowanie
Wnioskowanie

Redukcja nie wprost

U Redukcja

Redukcja wprost

U Redukcja

Redukcjonizm

NU *Redukcjonizm metodologiczny*
Redukcjonizm ontologiczny

TW Psychologizm

Redukcjonizm metodologiczny

U Redukcjonizm

Redukcjonizm ontologiczny

U Redukcjonizm

Reinkarnacja

NU *Metempsychoza*
Wędrowka dusz

TK Kreacjonizm

TS Dusza
Filozofia indyjska

Reizm

NU *Konkretyzm*

TS Monizm
Nominalizm

Relacja przyczynowa

U Przyczyna-skutek

Relacjonizm

TK Obiektywizm
Subiektywizm

Relatywizm

- NU *Relatywizm aksologiczny*
Relatywizm etyczny
Relatywizm poznawczy
- TK Obiektywizm
Subiektywizm
- TS Pewność
Prawda

Relatywizm aksologiczny

- U Relatywizm

Relatywizm etyczny

- U Relatywizm

Relatywizm poznawczy

- U Relatywizm

Renesans

- NU *Filozofia renesansu*
Odrodzenie
- TS Filozofia nowożytna

Res cogitans - res extensa

- U Duch i ciało

Retoryka

- TK Sofizmat
- TW Argumentacja
Rozumowanie

Rodzaje istnienia

- U Istnienie

Romantyzm

- NU *Filozofia romantyzmu*
- TS Filozofia nowożytna

Rosyjska filozofia

- U Filozofia rosyjska

Rozum

- NU *Rozum praktyczny*
Rozum partykularny
Rozum szczegółowy
Rozum teoretyczny
- TK Intelpekt
Myślenie
Uczucia
Zmysły

TS Dusza

TW Irracjonalizm

- Racjonalizm
- Rozumowanie
- Spostrzeżenia

Rozum i wiara

- U Fideizm

Rozum partykularny

- U Rozum

Rozum praktyczny

- U Rozum

Rozum szczegółowy

- U Rozum

Rozum teoretyczny

- U Rozum

Rozumowania

- U Rozumowanie

Rozumowanie

- NU *Klasyfikacja rozumowań*
Rozumowania
- TK Intucja
Poznanie bezpośrednie
Spostrzeżenia
- TS Retoryka
Rozum
- TW Indukcja
Dowodzenie
Redukcja
Uzasadnianie
Wnioskowanie

Rozumowanie dedukcyjne

- U Dedukcja

Rozumowanie fałszywe

- U Sofizmat

Rozumowanie indukcyjne

- U Indukcja

Rozumowanie redukcyjne

- U Redukcja

Rozumowanie zwodnicze

- U Sofizmat

Ruch

- TK Akt i możliwość

Rzecz

- U Przedmiot

Rzecz sama w sobie

- U Przedmiot poznania

Rzeczywistość

- NU *Rzeczywistość istniejąca*
- TK Byt
Przedmiot
- TW Atomizm
Doświadczenie
Dynamizm
Fenomen
Filozofia procesu
Monadologia
Realizm
Substancja
Zjawisko

Rzeczywistość istniejąca

- U Rzeczywistość

Rzymska filozofia

- U Filozofia rzymska

Samoobserwacja

- U Introspekcja

Samoświadomość

- NU *Autorefleksja*
Doświadczenie wewnętrzne
- TK Apercpcja
Introspekcja
- TS Świadomość

Samowiedza

- U Świadomość

Sąd

- TK Zdanie

Sceptycy

- NU *Starożytni sceptycy*
- TK Sceptycyzm

TS Filozofia grecka
Filozofia starożytna

Sceptycyzm

NU *Metodyczny sceptycyzm*
Sceptycyzm metodyczny
Wątpienie metodyczne
Wątpienie radykalne
TK Agnostycyzm
Kartezjanizm
Sceptycy
Wątpienie
TS Pewność

Sceptycyzm metodyczny

U Sceptycyzm

Scholastyka

TK Arystotelizm
Neoscholastyka
Szkotyzm
TS Filozofia chrześcijańska
Filozofia średniowieczna

Scjentyzm

TK Naturalizm
Pozytywizm

Semantyczne kategorie

U Kategorie semantyczne

Semantyka

U Semantyka

Semantyka

NU *Semantyka*
Pragmatyka
Syntaktyka
TS Język
Znaczenie

Sens

U Sensowność

Sens życia ludzkiego

U Życie ludzkie

Sensibilia

TK Dane zmysłowe
TS Zmysły

Sensowność

NU *Sens*
Sensowność empiryczna
TK Znaczenie
Język formalny
Język nauki

Sensowność empiryczna

U Sensowność

Sensualizm

NU *Skrajny empiryzm*
Sensualizm skrajny
Sensualizm umiarkowany
TK Empiriokrycyzm
Solipsyzm
TS Dane zmysłowe
Empiryzm
Spostrzeżenia
Zmysły

Sensualizm skrajny

U Sensualizm

Sensualizm umiarkowany

U Sensualizm

Sentymenty

U Uczucia

Skojarzenia

U Asocjacja

Skotyzm

U Szkotyzm

Skrajny empiryzm

U Sensualizm

Skrajny spirytualizm

U Spirytualizm

Skutek

U Przyczyna-skutek

Sofistyka

U Sofizmat

Sofiści

NU *Sofiści starożytni*
Starożytni sofisci

TK Dialektyka
Sofizmat

TS Filozofia grecka
Filozofia starożytna

Sofiści starożytni

U Sofisci

Sofizmat

NU *Rozumowanie fałszywe*
Rozumowanie zwodnicze
Sofistyka
Sofizmaty

TK Retoryka
Sofisci

TS Rozumowanie

Sofizmaty

U Sofizmat

Solipsyzm

TK Idealizm

Sensualizm

TS Podmiot poznania

Spatium

U Przestrzeń

Spirytualizm

NU *Skrajny spirytualizm*
Umiarkowany spirytualizm

TK Idealizm
Immaterializm

TS Duch
Monizm

Sposoby istnienia

U Istnienie

Sposób istnienia

U Istnienie

Spostrzeżenia

NU *Spostrzeżenie*
Spostrzeżenia zmysłowe
Spostrzeżenia wewnętrzne

TK Intelpekt
Naoczność
Ogląd
Percepcja
Myślenie

TS Intelpekt
Poznanie bezpośrednie
Rozum
Zmysły

TW Sensualizm

Spostrzeżenia wewnętrzne

U Spostrzeżenia

Spostrzeżenia zmysłowe

U Spostrzeżenia

Spostrzeżenie

U Spostrzeżenia

Spójność

U Koherencja

Spór o uniwersalia

U Uniwersalia

Sprawdzalność

U Weryfikacja

Sprawność moralna

U Cnota

SprzecznośćNU *Contradictio*

TK Antynomia

Błąd

Koherencja

Negacja

TS Dialektyka

Starożytna filozofia grecka

U Filozofia grecka

Starożytna filozofia rzymska

U Filozofia rzymska

Starożytni sceptycy

U Sceptycy

Starożytni sofisci

U Sofisci

StoicyNU *Filozofia stoików**Szkola stoików*

TK Stoicyzm

TS Filozofia grecka

Filozofia starożytna

Stoicyzm

TK Stoicy

TS Cnota

Szczęście

Stosowana etyka

U Etyka stosowana

Strukturalizm**Subiektywizm**NU *Subiektywność*

TK Obiektywizm

Relacjonizm

Relatywizm

Solipsyzm

Subiektywność

U Subiektywizm

SubstancjaNU *Ousia**Substantia**Substancja bytowa*

TK Byt

Istota

Materia

Przedmiot

Przypadłość

TS Kategorie

Rzeczywistość

TW Atrybut
Dualizm
Forma i materia
Materia
Monizm
Pluralizm

Substancja bytowa

U Substancja

Substantia

U Substancja

Sumienie

NU *Moral sens*
Świadomość moralna
Zmysł moralny

TK Ocena moralna
Wybór moralny

TS Dobro
Imperatyw moralny
Norma moralna
Obowiązek
Zło moralne

Sylogistyka

NU *Sylogistyka zdań asertorycz-
nych*

TW Sylogizm

Sylogistyka zdań asertorycz- nych

U Sylogistyka

Sylogizm

NU *Sylogizm asertoryczny*
Sylogizm hipotetyczny
Sylogizm kategoryczny

Sylogizm modalny
Tryb sylogistyczny

TS Sylogistyka

Sylogizm asertoryczny

U Sylogizm

Sylogizm hipotetyczny

U Sylogizm

Sylogizm kategoryczny

U Sylogizm

Sylogizm modalny

U Sylogizm

Syntaktyka

U Semantyka

Szczęście

TK Ocena moralna
TW Eudajmonizm
Hedonizm
Stoicyzm

Szkoła aleksandryjsko-rzymska

U Neoplatonizm

Szkoła Arystotelesa

U Perypatetycy

Szkoła ateńska

U Neoplatonizm

Szkoła badeńska

U Neokantyzm

Szkoła cyników

U Cynicy

Szkoła cyrenaików

U Cyrenaicy

Szkoła lwowsko-warszawska

- NU *Lwowsko-warszawska Szkoła*
- TK Neopozytywizm
- TS Filozofia polska

Szkoła marburska

- U Neokantyzm

Szkoła perypatetyków

- U Perypatetycy

Szkoła platońska

- U Akademia platońska

Szkoła stoików

- U Stoicy

Szkoła syryjska

- U Neoplatonizm

Szkotyzm

- NU *Skotyzm*
- TK Augustynizm
Scholastyka
- TS Filozofia chrześcijańska
Filozofia średniowieczna

Sztuczny język

- U Język formalny

Sztuka

- NU *Sztuki piękne*
- TS Kultura
- TW Dzieło sztuki

Sztuki piękne

- U Sztuka

Śmierć

- NU *Śmierć człowieka*
- TK Dusza
Życie ludzkie
- TS Bioetyka
Człowiek

Śmierć człowieka

- U Śmierć

Średniowieczna filozofia

- U Filozofia średniowieczna

Środowiskowa etyka

- U Etyka środowiskowa

Świadomość

- NU *Conscientia*
Samowiedza
Współwiedza
- TK Człowiek
Ja
Osoba ludzka
Podświadomość
- TW Apercepcja
Intencjonalność
Psychologia fenomenologiczna

Świadomość moralna

- U Sumienie

Teizm

- TK Deizm
Panteizm
- TS Bóg

Teleologia

NU *Celowość*
Teoria celowości

TK Teleologizm

TS Cel

Teleologiczny dowód na istnienie Boga

U Dowód teleologiczny na istnienie Boga

Teleologizm

NU *Finalizm*
Teleologizm metodologiczny
Teleologizm ontologiczny

TK Determinizm

Teleologia

TS Cel

Teleologizm metodologiczny

U Teleologizm

Teleologizm ontologiczny

U Teleologizm

Teocentryzm

TK Antropocentryzm

Teodycea

TK Filozofia Boga

Teoria bytu

U Ontologia

Teoria bytu

U Metafizyka

Teoria celowości

U Teleologia

Teoria koherencji

U Koherencja

Teoria poznania

NU *Epistemologia*

Gnozeologia

Kryteriologia

Teoria zdań

U Rachunek zdań

Teorie naukowe

U Nauka

Tertium non datur

U Zasada wyłączonego środka

Tezy o istnieniu Boga

U Dowody na istnienie Boga

To einai

U Istnienie

Tomizm

TK Arystotelizm

Neotomizm

TS Filozofia chrześcijańska

Tomizm egzystencjalny

U Neotomizm

Tomizm współczesny

U Neotomizm

Tragizm

NU *Patetyczność*

Wzniosłość

TK Komizm

TS Wartość estetyczna

TW Egzystencjalizm

Transcendentalia

NU *Transcendentalne właściwości bytu*

TK Analogia bytowa
Uniwersalia

TS Byt

TK Rozum

Wola

TW Miłość

Uczucia cielesne

U Uczucia

Uczucia duchowe

U Uczucia

Uczucia zmysłowe

U Uczucia

Ujmowalność intelektualna

U Inteligibilność

Umiarkowany spirytualizm

U Spirytualizm

Transcendentalizm

NU *Filozofia transcendentalna*
Metoda transcendentalna

TK Fenomenologia
Kantyzm

TS Filozofia nowożytna

Transcendentalne właściwości bytu

U Transcendentalia

Tryb sylogistyczny

U Sylogizm

Twierdzenia pierwotne

U Aksjomaty

Twórczość artystyczna

TK Dzieło sztuki

TS Piękno

TW Wyobrażenia

Umysł

TK Dusza

Intelekt

Myślenie

Wola

Umysł i ciało

U Duch i ciało

Uniwersalia

NU *Powszechniki*

Spór o uniwersalia

TK Transcendentalia

TW Konceptualizm

Nominalizm

Realizm

Typologia

TK Klasyfikacja

Uczucia

NU *Afekty*

Emocje

Sentymenty

Uczucia cielesne

Uczucia zmysłowe

Uczucia duchowe

Uniwersalizm

TS Imperatyw moralny

Norma moralna

Utopia

- NU *Antyutopia*
- Utopia społeczna*
- Utopie komunistyczne*
- Utopie oświeceniowe*
- Utopie socjalistyczne*
- Utopijna filozofia*

Utopia społeczna

- U Utopia

Utopie komunistyczne

- U Utopia

Utopie oświeceniowe

- U Utopia

Utopie socjalistyczne

- U Utopia

Utopijna filozofia

- U Utopia

Utylitaryzm

- TK Altruizm
- Egoizm
- Hedonizm

Uzasadnianie

- NU *Uzasadnianie bezpośrednie*
- Uzasadnianie pośrednie*
- Uzasadnienie*
- TK Prawdopodobieństwo
- Wiara
- TS Rozumowanie

Uzasadnianie bezpośrednie

- U Uzasadnianie

Uzasadnianie pośrednie

- U Uzasadnianie

Uzasadnienie

- U Uzasadnianie

Veritas

- U Prawda

Virtus

- U Cnota

Wariabilizm

- U Dynamizm

Wartość estetyczna

- TK Dzieło sztuki
- Przeżycie estetyczne
- TW Piękno
- Harmonia
- Komizm
- Tragizm

Wartość moralna

- TW Dobro
- Zło

Wartość życia ludzkiego

- U Życie ludzkie

Wątpienie

- NU *Wątpienie faktyczne*
- Wątpienie metodyczne*
- TK Pewność
- Sceptycyzm
- Wiara

Wątpienie faktyczne

- U Wątpienie

Wątpienie metodyczne

- U Sceptycyzm

Wątpienie metodyczne

U Wątpienie

Wątpienie radykalne

U Sceptycyzm

WeryfikacjaNU *Sprawdzalność*
*Weryfikacja empiryczna*TK Falsyfikacja
Konfirmacja

TS Nauka

TW Falsyfikacjonizm
Hipotetyzm
Hipoteza**Weryfikacja empiryczna**

U Weryfikacja

Wędrówka dusz

U Reinkarnacja

Wgląd

U Ogląd

WiaraNU *Przekonanie*
*Zaufanie*TK Uzasadnianie
Wątpienie

TW Fideizm

Wiara i rozum

U Fideizm

Wiedza naukowa

U Nauka

Wielowartościowe logiki

U Logiki wielowartościowe

Włoska filozofia

U Filozofia włoska

WnioskowanieNU *Błędy wnioskowania*

TK Inferencja

TS Myślenie
Rozumowanie

TW Dedukcja

Indukcja

Redukcja

Wnioskowanie dedukcyjne

U Dedukcja

Wnioskowanie indukcyjne

U Indukcja

Wnioskowanie redukcyjne

U Redukcja

Wola

TK Miłość

Uczucia

Umysł

TS Dusza

TW Wolność woli

Woluntaryzm

Wolna wola

U Wolność woli

WolnośćNU *Wolność człowieka*

TK Konieczność

TS Człowiek

TW Indeterminizm

Wolność człowieka

U Wolność

Wolność woli

- NU *Wolna wola*
- TS Wola
- TW Determinizm
Indeterminizm

Woluntaryzm

- TK Intelektualizm
- TS Wola

Wschodnia filozofia

- U Filozofia wschodnia

Współczesna filozofia

- U Filozofia XX w.

Współczesny tomizm

- U Neotomizm

Współwiedza

- U Świadomość

Wszechświat

- U Kosmos

Wybór moralny

- NU *Decyzja moralna*
- TK Odpowiedzialność
Wolność woli
- TS Czyn moralny
Dobro
Zło

Wyobrażenia

- NU *Wyobrażenia odtwórcza*
Wyobrażenia twórcza
- TS Twórczość artystyczna

Wyobrażenia odtwórcza

- U Wyobrażenia

Wyobrażenia twórcza

- U Wyobrażenia

Wzniosłość

- U Tragizm

Zapamiętywanie

- U Pamięć

Zapominanie

- U Pamięć

Zaprzeczenie

- U Negacja

Zaprzeczenie bytu

- U Niebyt

Zasada celowości

- U Cel

Zasada niesprzeczności

- NU *Principium contradictionis*
Prawo sprzeczności
Zasada sprzeczności
- TS Byt
Myślenie
Rachunek zdań

Zasada sprzeczności

- U Zasada niesprzeczności

Zasada tożsamości

- NU *Principium identitatis*
Prawo tożsamości
- TS Byt
Myślenie
Rachunek zdań

Zasada wyłączonego środka

NU *Prawo wyłączonego środka*
Principium exclusi tertii
Tertium non datur

TS Byt
 Myślenie
 Rachunek zdań

Zaufanie

U Wiara

Zdanie

NU *Zdanie oznajmujące*
Zdanie analizacyjne
Zdanie atomowe
Zdanie empiryczne
Zdanie konieczne
Zdanie ogólne
Zdanie syntetyczne
Zdanie szczegółowe

TK Sąd
 TS Kategorie semantyczne
 TW Rachunek zdań

Zdanie a posteriori

U A posteriori

Zdanie a priori

U A priori

Zdanie analizacyjne

U Zdanie

Zdanie atomowe

U Zdanie

Zdanie empiryczne

U Zdanie

Zdanie konieczne

U Zdanie

Zdanie ogólne

U Zdanie

Zdanie oznajmujące

U Zdanie

Zdanie syntetyczne

U Zdanie

Zdanie szczegółowe

U Zdanie

Zdarzenie przypadkowe

U Przypadek

Zgodność

U Koherencja

Zgodność elementów

U Harmonia

Zjawisko

TK Fakt
 Fenomen
 TS Rzeczywistość
 TW Doświadczenie
 Fenomenalizm

Zło

NU *Malum*
Zło moralne
 TK Dobro
 TS Wartość moralna
 TW Imperatyw moralny
 Moralność
 Norma moralna
 Ocena moralna
 Wybór moralny

Zło moralne

U Zło

Zmysł moralny

U Sumienie

Zmysł wspólny

U Zmysły

Zmysły

NU *Poznanie zmysłowe*
Poznanie zmysłowo-intelektualne

Zmysł wspólny

TK Dane zmysłowe

Intelekt

Pewność

Oczywistość

Rozum

TW Sensibilia

Sensualizm

Spostrzeżenia

Znaczenie

NU *Konotacja*

TK Definicja

Sens

Znak

TW Semantyka

Znak

NU *Znaki*

Znaki ikoniczne

Znaki konwencjonalne

Znaki naturalne

TK Znaczenie

Znaki

U Znak

Znaki ikoniczne

U Znak

Znaki konwencjonalne

U Znak

Znaki naturalne

U Znak

Zobowiązanie moralne

U Obowiązek

Związek przyczynowy

U Przyczyna-skutek

Życie

NU *Organizmy żywe*

TK Przyroda

TS Etyka środowiskowa

TW Życie ludzkie

Życie człowieka

U Życie ludzkie

Życie ludzkie

NU *Godność życia ludzkiego*

Ludzkie życie

Sens życia ludzkiego

Wartość życia ludzkiego

Życie człowieka

TK Dusza

Śmierć

TS Bioetyka

Człowiek

Życie

TW Egzystencjalizm

Żydowska filozofia

U Filozofia żydowska

2. DEFINICJE I UWAGI

Reinkarnacja

Wątpienie

Stan równowagi pomiędzy afirmacją a negacją, brak asercji; (MEF)

Wybór moralny

Mniej lub bardziej uświadamiana decyzja opowiedzenia się za określoną wartością moralną; jest przejawem wolności człowieka, stanowi podstawę odpowiedzialności moralnej (SPF)

A posteriori

Sąd lub zdanie przyjęte na podstawie doświadczenia (MEL)

A priori

Zdanie (lub sąd) przyjęte "na początku", bez odwołania się do doświadczenia i wyprzedzające wszelkie doświadczenie (MEL)

Absolut

Byt doskonały, pierwotny, niezależny, nieuwarunkowany. Ostateczna racja bytu (MEF, SPF)

Abstrakcja

W teorii poznania: czynność lub proces, polegający na myślowym wyodrębnieniu w jakimś przedmiocie jednych cech, a pominięciu innych (MEF)

Absurd

Wyrażenie jawnie fałszywe; jedna z podstawowych kategorii egzystencjalizmu (MEF)

Afirmacja

W teorii poznania: moment stwierdzenia lub uznania czegoś pozytywnie lub negatywnie; W logice: stwierdzenie przynależności dwóch pojęć do siebie; W etyce: uznanie pozytywnej wartości kogoś lub czegoś; W psychologii: pozytywny, optymistyczny stosunek do życia (MEF)

Agnostycyzm

Stanowisko teoriopoznawcze głoszące niepoznawalność czegokolwiek/pewnej kategorii przedmiotów/określonego przedmiotu. Agnostycyzm odnosi się na ogół do rzeczywistości nie będącej przedmiotem doświadczenia, agnostycyzm religijny (teologiczny) podkreśla ograniczoność lub niedoskonałość poznania Boga przez ludzi (MEF; LFK)

Akademia platońska

Szkoła filozoficzna założona w 385 r. p.n.e. przez Platona w Atenach; pod kierownictwem Speuzyna i Ksenokratesa z Chalcedonu kultywowała filozofię platońską; w późniejszych czasach opanowana przez sceptycyzm (III w. p.n.e.), a następnie neoplatoński mistycyzm; szkołę rozwiązał cesarz Justynian w 529 r. (MEF)

Aksjologia

Aksjomaty

W logice: twierdzenia pierwotne przyjęte bez dowodu i stanowiące ostateczne racje logiczne dla wszystkich pozostałych twierdzeń (MEF)

Akt i możliwość

W metafizyce: integralne elementy każdego bytu skończonego, przy czym akt jest czynnikiem determinującym, możliwość - determinowanym (MEF; LFK)

Aletheia

Altruizm

Bezinteresowna troska o dobro innych, życzliwość, gotowość do pomocy; ideał moralny lub wrodzona postawa (MEF)

Analogia

Stosunek podobieństwa pomiędzy przynajmniej dwoma przedmiotami stający się podstawą rozumowania - wnioskowania przez analogię

Analogia bytowa

W tomizmie i neotomizmie: stosunek stanowiący o jedności bytu, mimo różnic zachodzących między jego elementami i (lub) rodzajami bytu (MEF)

Antropocentryzm

Pogląd wyznaczający człowiekowi pierwszoplanową miejsce w rzeczywistości i interpretujący świat z pozycji wyłącznie ludzkich; można wyróżnić antropocentryzm metafizyczny, antropocentryzm teoriopoznawczy, antropocentryzm kosmologiczny, antropocentryzm aksjologiczny (MEF)

Antropologia

Antynomia

Rozumowanie pozornie prawdziwe, lecz prowadzące do sprzeczności; sprzeczność między dwoma twierdzeniami, które wydają się prawdziwe i równie dobrze uzasadnione (MEF; LFK)

Antypsychologizm

Stanowisko opozycyjne wobec psychologizmu, przeciwne utożsamianiu przedmiotu badań teorii poznania, logiki z przedmiotem badań psychologii (MEF)

Apercepcja

W filozofii nowożytnej: nazwa niektórych ujęć, aktów lub procesów poznawczych, najczęściej zbliżonych do samorefleksji lub samoświadomości (MEF)

Aposterioryzm

W teorii poznania: stanowisko, wg którego o prawdziwości wszelkiej wiedzy przesądza jej bezpośrednia lub pośrednia zgodność z doświadczeniem; w metodologii

Aprioryzm

nauk stanowisko przeciwstawne wobec aprioryzmu, głosi, że uzasadnienie i pewność wiedzy ludzkiej muszą być oparte pośrednio lub bezpośrednio na doświadczeniu (MEF)

Aprioryzm

W teorii poznania: stanowisko, wg którego o wartości naszej wiedzy zasadniczo rozstrzygają instancje lub czynniki niezależne od doświadczenia, np. czysto rozumowe lub czysto logiczne; w metodologii: pogląd, wg którego dominującą rolę w procesach wiedzytwórczych odgrywają czynniki niezależne od doświadczenia, aprioryczne (MEF)

Argumentacja

Arystotelizm

Nurt filozoficzny inspirowany poglądami Arystotelesa (MEF)

Asocjacja

Proces kojarzenia ze sobą co najmniej dwu sposobów aktywności psychicznej (MEF; SPF)

Ateizm

Doktryna lub egzystencjalna postawa człowieka wyrażająca negację Boga (LFK)

Atomizm

Atrybut

Przymiot - cecha istotowa, konstytutywna bytu (MEF)

Augustynizm

Jeden z dwu (obok tomizmu) głównych nurtów filozofii chrześcijańskiej, nawiązujący do poglądów św. Augustyna (MEF)

Awerroizm

Kierunek filozofii w średniowieczu, wyrosły z arystotelizmu i przyjmujący odnośny komentarz Awerroesa, głoszący autonomię filozofii względem teologii (MEF)

Behawioryzm

Kierunek w psychologii (sformułowany w 1913 r.), który przeciwstawił się psychologii introspekcyjnej (MEF)

Bioetyka

Dyscyplina etyczna (rozwijająca się od 60. lat XX w.), studia nad moralnymi aspektami nowoczesnych metod terapii i rozwojem nauk medycznych i biologicznych (MEF, SPF)

Błąd

Błąd formalny lub materialny popełniany we wnioskowaniu; niezgodność z obowiązującymi regułami logicznymi (MEL; SPF)

Bóg

Najwyższa istota charakteryzująca się nieprzekraczalnymi przymiotami; pojęcie centralne większości doktryn religijnych. (MEF)

Byt

Podstawowe pojęcie ontologii i metafizyki (MEF; SPF; LFK)

Cel

W sensie przedmiotowym: kres zamierzonego działania, punkt jego skierowania lub skutek; w sensie podmiotowym: powód lub motyw działania; przyczyna działania; konieczny warunek celowego działania ludzkiego; w etyce: pojęcie celu występuje w związku z określeniem powinności moralnej (LFK)

Chaos

Cnota

Doskonałość moralna (MEF)

Cogito

Cynicy

Przedstawiciele postsokratycznej szkoły filozoficznej w starożytnej Grecji (SPF; MEF)

Cynizm

Postawa nieuznawania obowiązujących w danym społeczeństwie praw i obyczajów, syzydenie z powszechnie kulturowanych zasad i wartości (MEF; SPF)

Cyrenaicy

Przedstawiciele postsokratycznej szkoły filozoficznej założonej w starożytnej Grecji (MEF; LPF)

Czas

Atrybut materii, miara trwania i zmienności rzeczy oraz zjawisk; trwanie zdarzeń i stanów; filozoficzna problematyka czasu dotyczy jego realności oraz uwarunkowań podmiotowych (MEF; LFK)

Człowiek

Specyficzny byt, w którym zachodzi połączenie elementu cielesnego i duchowego; zdolność do uzyskania samowiedzy i sprawstwa czynów kwalifikowanych moralnie nadaje mu rangę bytu osobowego (LFK)

Czyn moralny

Świadome i wolne działanie człowieka rozpatrywane w relacji do normy moralnej; zgodność lub niezgodność z normą moralną stanowi kryterium podziału czynów na moralne dobre i złe (oraz moralnie obojętne) (LFK)

Dane zmysłowe

(W filozofii analitycznej) Treści zmysłowe lub zmysłopochodne (MEF)

Dedukcja

W logice: rodzaj rozumowania, które przebiega zgodnie z kierunkiem wynikania logicznego; rodzaj wnioskowania, w którym wniosek wynika logicznie z przesłanek; metoda budowania systemów dedukcyjnych (MEF)

Dedukcjonizm

Pogląd głoszący, że obecność elementów apriorycznych w naszej wiedzy jest koniecznym elementem jej rozwoju; podstaw do uzasadnienia twierdzeń naukowych dostarcza dedukcja (MEF)

Definicja

Określenie przedmiotu lub znaczenia słowa (SPF; MEL)

Deizm

Pogląd, wg którego Bóg po stworzeniu świata (ustanowieniu praw przyrody) nie ingeruje w bieg przyrody, ani życie ludzkie (MEF; LFK)

Dekonstrukttywizm

Nurt posługujący się metodą dekonstrukcji w celu rozbicia wszelkich dotychczasowych teorii, schematów i stereotypów myślenia

Deontologia

Determinizm

Metafizyczna koncepcja wyjaśniająca przyczynowe powstawanie bytów i procesów, wszystkie zdarzenia i procesy są ze sobą powiązane i polegają pewnym prawom; w etyce; negacja (lub ograniczenie) wolnej woli człowieka i jego odpowiedzialności za czyny; w epistemologii: pogląd, że możliwy (dostępny) jest opis rzeczywistości (poznanie praw, zależności); w metodologii nauk: podstawową dyrektywą jest wyjaśnianie zjawisk poprzez prawa nimi rządzące (MEF)

Dialektyka

Sztuka rozmowy i prowadzenia sporów, sztuka argumentacji i dowodzenia prawdziwości sądów (SPF; MEF)

Dobro

Kwalifikacja czynu moralnego; przedmiot właściwy woli; powszechna właściwość bytów (wchodząca do kanonu tzw. transcendentaliów); podstawą wszelkiego rozumienia dobra jest dobro w sensie metafizycznym (PEF)

Doświadczenie

Akt, przeżycie lub czynność poznawcza odznaczająca się bezpośrednim i naocznym ujęciem swego przedmiotu (poznanie niedyskursywne, nierefleksyjne); celowy i zorganizowany w sposób metodyczny zabieg poznawczy zmierzający do potwierdzenia lub obalenia hipotezy (MEF)

Dowody na istnienie Boga

Rozumowania wykazujące, że Bóg istnieje realnie; rozumowania służące racjonalnemu uzasadnieniu twierdzenia, że istnieje Bóg (LFK: EKat)

Dowodzenie

Rozumowanie polegające na wykazaniu prawdziwości danego zdania (jeszcze nie uznanego za prawdziwe) na podstawie innych zdań (już uznanych za prawdziwe); rozumowanie zmierzające do odnalezienia racji dla zdania lub twierdzenia, którego prawdziwość chcemy wykazać (MEL; MEF)

Dowód

Ciąg zdań lub formuł zdaniowych, który zawiera wyłącznie wyrażenia przyjęte (założenia) i zdanie z nich wynikające, ostatnim ogniwem jest zdanie dowodzone (MEL; MEF)

Dowód empiryczny na istnienie Boga

Dowód kosmologiczny na istnienie Boga

brak (EKAT, LFK)

Dowód ontologiczny na istnienie Boga

W dowodzie ontologicznym o konieczności istnienia Boga wnosi się z analizy pojęcia Boga jako bytu najdoskonalszego (LFK; MEF)

Dowód teleologiczny na istnienie Boga

Dualizm

Pogląd, który sprowadza ostatecznie składniki świata do dwóch butów-pryncypiów (LFK)

Duch

Byt niematerialny, czasem identyfikowany z Rozumem, Bogiem, Absolutem; substancja niematerialna nie mająca atrybutów materii; zasada życia intelektualnego; (MEF; SPF)

Duch i ciało

Rozważania nad wzajemnym stosunkiem ludzkiego ciała i duszy (jaźni, świadomości, myślenia) (MEF)

Dusza

Niematerialny pierwiastek ożywiający ciało (SPF; MEF)

Dynamizm

W filozofii przyrody: doktryna przeciwna statycznemu ujmowaniu rzeczywistości; w ontologii: teoria, zgodnie z którą zasadę każdego bytu współkonstruuje wewnętrzna tendencja do zmian i rozwoju; w teorii poznania: pogląd, że przedstawienia bytów możemy tworzyć tylko dzięki dynamicznemu charakterowi władz poznawczych (MEF; LFK)

Dzieło sztuki

Podstawowa kategoria estetyki; przedmiot zdolny wywołać przeżycie estetyczne (MEF)

Egoizm

Postawa życiowa, której jedynym motywem jest szeroko rozumiana korzyść własna (MEF; SPF)

Egzystencja ludzka

Sposób bytowania człowieka, przedmiot analiz egzystencjalizmu (LFK)

Egzystencjalizm

Nurt filozofii mający na celu opis i charakterystykę egzystencji ludzkiej; jego prekursorem był S. Kierkegaard, rozwijany w XX w., wykorzystuje metodę fenomenologiczną i metody hermeneutyczne (MEF, SPF)

Eklektyzm

Metoda łączenia i uzgadniania elementów (tez, pojęć) zaczerpniętych z odmiennych (nieraz zasadniczo) stanowisk, systemów itp. Eklektyzm wystąpił powszechnie u schyłku filozofii hellenistycznej (MEF)

Eleaci

Grecka szkoła filozoficzna, działająca na przełomie VI i V w. p.n.e W Elei (MEF; SPF)

Emanacja

Proces wyłaniania się w hierarchicznym porządku doskonałości kolejnych postaci bytu (hipostaz) pierwszej, doskonałej zasady (LFK, MEF)

Empiriokrytycyzm

Nurt filozoficzny (od 2 połowy XIX w.) opowiadał się za radykalnym empiryzmem, postulował oparcie nauki wyłącznie na czystym doświadczeniu oraz usunięcie z niej czynników apriorycznych (LFK)

Empiryzm

W teorii poznania kierunek uznający doświadczenie za jedyne (lub główne) źródło wiedzy; w metodologii nauk: pogląd (zwany aposterioryzmem), wg którego uzasadnienie i pewność wiedzy ludzkiej muszą być oparte pośrednio lub bezpośrednio na doświadczeniu

Encyklopedyści

W XVIII w. współtwórcy "Wielkiej encyklopedii"; prąd filozoficzny i polityczno-społeczny inspirowany poglądami francuskich encyklopedystów

Epikureizm

Doktryna szkoły filozoficznej założonej przez Epikura w Atenach (306 r. p.n.e- IV w. n.e.) dotyczyła głównie płaszczyzny etycznej (SPF;MEF)

Esencjalizm

Stanowisko filozoficzne akcentujące istotowy aspekt bytu (esencję), a nie akt jego istnienia; opozycja do nurtu egzystencjalnego (MEF; LFK)

Estetyka

Etos

Faktyczna postać moralności oraz zespół obyczajów określonej grupy społecznej (LFK)

Etycy

Etyka

Etyka biznesu

Etyka globalna

Współczesne refleksje etyczne nad przyszłością rodzaju ludzkiego i strategii rozwoju życia społecznego w wymiarze światowym (globalizacji) (MEF, SPF)

Etyka medyczna

Etyka stosowana

Etyka środowiskowa

Refleksja etyczna dotycząca środowiska przyrodniczego, jego ochrony i degradacji (JHP KABA)

Eudajmonizm

Nazwa koncepcji etycznych (głównie wywodzących się ze starożytnej Grecji), w myśl których najwyższym dobrem moralnym jest osiągnięcie przez człowieka szczęścia (MEF; SPF)

Ewolucjonizm

Nazwa poglądów ujmujących zmienność rzeczywistości jako nieustanny, powolny, jednokierunkowy ciąg przekształceń (MEF)

Fakt

Fakt

Prosta dana, punkt wyjścia w naukach empirycznych; fakt fizyczny: określony stan rzeczy dostępny zmysłom; fakt historyczny: wydatrzenie historyczne lub naukowa rekonstrukcja wydarzenia historycznego; fakt naukowy: to co zachodzi w obszarze badań naukowych, jest zarejestrowane i opisane przez naukę (MEF; SPF)

Falsyfikacja

Postępowanie prowadzące do wykazania, że jakieś zdanie, twierdzenie lub hipoteza są fałszywe; przeciwieństwem falsyfikacji jest weryfikacja (MEL; MEF)

Falsyfikacjonizm

W filozofii nauki i metodologii nauk: stanowisko, wg którego głównym kryterium naukowości twierzeń, teorii i hipotez naukowych jest ich falsyfikowalność (MEF)

Fałsz

Negatywna wartość poznawcza wiedzy; podstawowa wartość w logice dwuwartościowej; jedna z wartości w logikach wielowartościowych; twierdzenie logiczne sprzeczne z twierdzeniem prawdziwym lub uznanym za prawdziwe

Fenomen

W fenomenalizmie: to, co dane w sposób bezpośredni i naoczny; w fenomenologii: to, co dane źródłowo i naocznie (w przeciwieństwie do tego, co tylko pomyślane, domniemane lub zapośredniczone) (MEF, SPF)

Fenomenalizm

Stanowisko teoriopoznawcze, wg którego poznawalne są jedynie zjawiska, fenomeny (przeciwstawiane istocie rzeczy); w metodologii nauk: pogląd, że przedmiotem badań naukowych powinny stać się jedynie zjawiska (możliwe do opisanie przy użyciu parametrów matematyczno-ilościowych) (MEF; LFK)

Fenomenologia

Kierunek filozofii, którego twórca był E. Hesserl, dążący do odnalezienia i opracowania ostatecznych fundamentów ludzkiej wiedzy; wpłynął na dwudziestowieczny egzystencjalizm i hermeneutykę (MEF; SPF)

Fideizm

Postawa lub pogląd dotyczący głównie stosunku wiary i rozumu, akcentuje rolę wiary w poznaniu ludzkim; różne ujęcia fideizmu: od zanegowania wartości poznania rozumowego do przekonania o dopełniającej roli czynników pozaracjonalnych w poznaniu umysłowym (LFK; MEF)

Filozofia amerykańska

Filozofia analityczna

Nurt w filozofii współczesnej oparty na przekonaniu, że analiza pojęć filozoficznych stanowi naczelne zadanie filozofii (SPF)

Filozofia arabska

Filozofia brytyjska

Filozofia chińska

Filozofia chrześcijańska

Filozofia ukształtowana w kręgu oddziaływania doktryny chrześcijaństwa (LFK)

Filozofia dialogu

Nurt filozofii współczesnej będący krytyką europejskiego racjonalizmu i próbą ustanowienia nowej "dialogowej" relacji człowieka do tego, co względem niego zewnętrzne (SPF)

Filozofia europejska

Filozofia francuska

Filozofia grecka

Filozofia indyjska

Filozofia japońska

Filozofia jońska

Filozofia kontynentalna

Nurty filozofii XX w. (fenomenologii, egzystencjalizmu, hermeneutyki, filozofii dialogu oraz postmodernizmu) wyodrębnione w opozycji do filozofii analitycznej (PEF)

Filozofia nauki

Filozofia niemiecka

Filozofia nowożytna

Filozofia perska

Filozofia polska

Filozofia procesu

Nurt filozofii współczesnej, rozwijany głównie w USA w oparciu o metafizykę A.N.Whiteheada; [szerzej] filozofia ujmująca zmienność, stawanie się, kreatywność za podstawowe wymiary rzeczywistości; stoi w opozycji do nurtu analitycznego filozofii XX w., liczne związki łączą ją z pragmatyzmem amerykańskim (LFK)

Filozofia religii

Filozofia rosyjska

Filozofia rzymska

Filozofia starożytna

Filozofia średniowieczna

Filozofia włoska

Filozofia wschodnia

Filozofia XX w.

Filozofia żydowska

Filozofowie

Forma i materia

W filozofii Arystotelesa - dwa przyporządkowane sobie współczynniki każdego zmiennego bytu, przy czym forma jest aktem konstytuującym bytowość substancji, a materia jako możność (sama nieokreślona) stanowi podłoże wszelkich determinacji bytowych otrzymanych od formy; terminy "forma" i "materia" były używane w filozofii także w innych znaczeniach (LFK)

Formalizm

W logice, metodologii i filozofii matematyki: stanowisko, wg którego w konstruowaniu teorii naukowych (zwłaszcza matematycznych) należy dążyć do pełnego ich sformalizowania; kierunek epistemologiczno-aksjologiczny głoszący, że forma decyduje o wartości ludzkich działań i wytworów; w filozofii poznania: przyznaje składnikowi formalnemu (a nie materialnemu) rolę decydującą o epistemologicznej wartości poznania; w etyce: pogląd, że wartość moralna czynu wyznaczona jest takim kryterium, które pozwala ją określić niezależnie od jakiegokolwiek treściowej kwalifikacji czynu (MEF; LFK)

Funkcja

Szczególny rodzaj relacji zachodzący między elementami dwóch zbiorów (MEL)

Funktor

Każde wyrażenie nie będące zdaniem ani nazwą, a służące do konstruowania zdań lub nazw, lub innych (bardziej złożonych) funktorów (MEL)

Gnostycyzm

Doktryny religijne uznające gnozę środkiem zbawienia; doktryny ezoteryczne starożytnego chrześcijaństwa (II i III w.) zawierające wątki neoplatonizmu (MEF; SPF)

Gnoza

Intuicyjne i bezpośrednie poznanie rzeczywistości ostatecznej; "wiedzy o boskich tajemnicach" (MEF; LFK)

Harmonia

Doskonałe zespolenie elementów; w starożytnej filozofii greckiej - kategoria estetyczna i etyczna; w filozofii odrodzenia - doskonałość przyrody; obecnie pojęcie harmonii występuje w problematyce kosmologii, filozofii człowieka, etyki i estetyki (MEF)

Hedonizm

Doktryna etyczna, wg której przyjemność jest najwyższym albo nawet jedynym dobrem i stanowi kryterium oceny moralnej (SPF; MEF)

Heglizm

System filozoficzny stworzony przez G.W.F. Hegla; poglądy filozoficzne głoszone przez uczniów i kontynuatorów Hegla; próby interpretacji i reinterpretacji koncepcji Hegla (MEF)

Hermeneutyka

Sztuka interpretacji tekstu ważna w naukach humanistycznych; współczesna hermeneutyka filozoficzna dąży nie tylko do wyjaśnienia "zakrytego" sensu "tekstu", ale też zmierza do nawiązania "dialogicznego" kontaktu z badanym "tekstem" (jego twórcą) (MEF. SPF)

Heteronomia

Hipotetyzm

Pogląd, wg którego wszystkie twierdzenia nauki mają charakter jedynie hipotetyczny i mogą zostać odrzucone lub w sposób istotny zmodyfikowane (MEF)

Hipoteza

Zdanie nie poddane wystarczającemu sprawdzeniu, przyjęte prowizorycznie; wszelkie zdanie empiryczne nie będące spostrzeżeniowym; przypuszczenie będące próbą wyjaśnienia badanego zjawiska lub procesu; w procesie opracowywania hipotezę poddaje się falsyfikacji i weryfikacji (MEL;MEF)

Holizm

W ontologii: pogląd, wg którego o naturze składników bytu decyduje byt jako całość; w metodologii (n. empirycznych) pogląd, wg którego każda hipoteza występuje w uwikłaniu teoretycznym, nie może być sprawdzona w izolacji, nie jest możliwy eksperyment krzyżowy (MEF; SPF)

Humanizm

Pogląd lub postawa afirmująca godność człowieka, osoby ludzkiej (jej uprawnienia indywidualne i społeczne); w historii wystąpiły różne typy humanizmu (LFK)

Hylemorfizm

Filozoficzna teoria ontologicznej budowy i działania ciał naturalnych; metafizyczna koncepcja sformułowana przez Arystotelesa, zgodnie z którą na sposób samodzielny istnieją tylko rzeczy (substancje) złożone z materii (elementu biernego) i formy (elementu czynnego) (LFK; MEF)

Idea

Przedmiot ogólny, obiektywnie istniejący jako przyczyna wzorcza wyznaczający istotę przedmiotów jednostkowych (konkretnych); rezultat idealizacji, abstrakt lub konstrukt, pełniący określoną funkcję teoretyczną lub praktyczną; pojęcie, przedstawienie (sobie) czegoś, koncepcja; myśl przewodnia, ideał, wzorzec, zasada porządkująca (MEF; LFK)

Idealizm

W teorii poznania: stanowisko, zgodnie z którym przedmiotem poznania nie jest rzeczywistość transcendentna wobec podmiotu poznania, ale wyłącznie sfera treści świadomości zwana ideami (stanowisko przeciwstawne do realizmu teoriopoznawczego); w metafizyce: idealizm obiektywny - zasadą bytowa wszelkiej rzeczywistości jest istniejący niezależnie od ludzkiej świadomości pierwiastek o charakterze idealnym albo duchowym; idealizm subiektywny - świat realny nie istnieje autonomicznie i obiektywnie, lecz jest zależny od świadomości; idealizm transcendentalny -

Illuminacja

przedmioty dane nam w doświadczeniu są wytworem apriorycznych funkcji umysłu ludzkiego (MEF)

Illuminacja

Akt intelektualnej intuicji, w którym (dzięki łasce Bożej) poznajemy prawdy wieczne; u R. Bacona: trzy rodzaje oświecenia; u Malebranche'a najbardziej wartościowe źródło wiedzy (MEF)

Immaterializm

W ontologii i metafizyce: pogląd zaprzeczający realnemu istnieniu materii i sprowadzający rzeczywistość do sfery idei (idealizm) lub ducha (spirytualizm) (MEF)

Imperatyw moralny

Naczelna norma moralna obowiązująca w sposób powszechny (SPF)

Indeterminizm

W kosmologii: stanowisko, wg którego wszystkie (niektóre) zjawiska w świecie są niezdeterminowane; w antropologii i etyce: uznanie wolności woli ludzkiej (MEF)

Indukcja

Wnioskowanie, w którym do uznania zdania stwierdzającego jakąś ogólną prawidłowość dochodzi się na podstawie uznania zdań stwierdzających pojedyncze przypadki tej prawidłowości (MEF)

Indukcjonizm

Stanowisko metodologiczne, wg którego teorie naukowe są rezultatem indukcyjnych uogólnień zdań bazowych (danych teorii), dedukcja pełni w nich rolę pomocniczą (MEF)

Indywidualizm

Postawa charakteryzująca się podkreśleniem własnej niezależności i odrębności wobec obowiązujących norm; pogląd przypisujący jednostce (zwykle wyjątkowej) decydującą rolę w procesie historycznych i społecznych przemian (MEF)

Inny

Określenie innych ludzkich istot; problem poznania innych umysłów; problematyka Innego opisywana w filozofii dialogu (EF)

Intelekt

Ludzka zdolność poznania pojęciowego, czyli przedstawienia czegoś w sposób nienaoczny i ogólny; zdolność do poznawania czegoś bezpośrednio, w sposób nienaoczny, ogólny, istotnościowy (MEF; LFK)

Intelektualizm

W teorii poznania i metodologii: stanowisko upatrujące w intelekcie jedyne prawomocne źródło wiedzy; w teorii poznania przeciwstawia się empiryzmowi, irracjonalizmowi i mistycyzmowi; w etyce: koncepcja według której o moralnym zachowaniu człowieka decyduje przede wszystkim wiedza o wartościach moralnych (MEF)

Inteligibilność

Ujmowalność intelektualna, "dorzecność" bytu powodująca jego poznawalność przez intelekt; przyporządkowanie intelektowi; własność, dzięki której coś jest dostępne wyłącznie intelektowi; świat dający się wyłącznie pomyśleć (mundus intelligibilis) przeciwstawiano światu zmysłowemu (mundus sensibilis) (MEF; SPF)

Intencjonalność

Właściwość przeżyć, aktów i władz psychicznych człowieka; cecha wszystkich przedmiotów, które (niezależnie od swego sposobu istnienia) istnieją również na sposób intencjonalny, czyli jako przedmioty poznania; główna właściwość całej sfery przyżyciowej i świadomości (MEF)

Interpretacja

Czynność poznawcza zmierzająca do zrozumienia, wydobycia sensu "tekstu" lub wynik takiej czynności; w metodologii nauk formalnych i empirycznych interpretacja semantyczna teorii; w metodologii empirycznych interpretacja teoretyczna faktów, wyników doświadczenia; w naukach humanistycznych interpretacja tekstów, mitów, symboli (LFK; SPF)

Intersubiektywność

Podstawowy wymóg metodologii nauk i filozofii nauki; wszelkie poznanie racjonalne, poznanie naukowe powinno być intersubiektywnie komunikowalne (sformułowane

Introspekcja

tak, by każdy słuchacz czy czytelnik rozumiał je jednoznacznie) i intersubiektywnie sprawdzalne (uzasadnione tak, by każdy chętny i przygotowany mógł to uzasadnić powtórzyć); właściwość pewnych przedmiotów (np. wiedzy) polegająca na ich dostępności dla wielu podmiotów (SPF; LFK)

Introspekcja

Samoobserwacja, bezpośrednia obserwacja aktualnego stanu własnej świadomości; jedna z głównych metod psychologii introspekcyjnej (MEF)

Intuicja

Poznanie bezpośrednie charakteryzujące się m.in. bezpośredniością, naocznością, oczywistością, niezawodnością; bywa przeciwstawiane poznaniu intelektualnemu i myśleniu dyskursywnemu (rozumowaniu) (MEF, SPF)

Intuicjonizm

Przekonanie o wyjątkowej roli intuicji w procesach poznawczych, a także jej wyższości nad refleksją i myśleniem dyskursywnym (rozumowaniem); doktryna, wg której umysł ludzki w aktach intuicji w poznaniu bezpośrednim poznaje absolut; jeden z kierunków w filozofii matematyki (MEF; SPF)

Intuicjonizm etyczny

Stanowisko w metaetyce, które uznaje intuicje za ostateczne źródło poznania etycznego; o różnicy między dobrem a złem niezawodnie poucza nas intuicja moralna (najczęściej rozumiana jako szczególna odmiana intuicji intelektualnej) (MEF; SPF)

Irracjonalizm

Kierunek filozoficzny, który dominującą rolę w procesach poznawczych przypisuje czynnikom pozazmysłowym i pozarozumowym (MEF)

Istnienie

Czynnik współkonstituujący byt przygodny lub czynnik-akt stanowiący cały byt; intelektualnie ujmuje się istnienie poprzez przeciwstawienie go treści rzeczy, poznającemu podmiotowi (LFK)

Istota

To, dzięki czemu coś jest tym, czym jest, bez czego nie byłoby sobą; istota - transcendentálny korelat istnienia; empiryści istotę uważali za szczególną więzkę własności rzeczy; w fenomenologii istota to idealny przedmiot myśli (LFK)

Ja

W filozofii: termin związany znaczeniowo z nazwami: "dusza", "duch", "(sa-mo)świadomość", "osoba", "jaźń", "podmiot", "umysł", "intelekt"; "ja" jako podmiot aktów myślenia jest czymś różnym od tych aktów i wszystkich innych zdarzeń świadomych; w psychologii: podstawa poczucia jednostkowej tożsamości; źródło świadomej aktywności jednostki, samokontroli i odpowiedzialności (MEF; LFK)

Jaźń

Podmiot zjawisk psychicznych; świadoma część osobowości; w metafizyce: dusza jako trwałe podłoże aktów psychicznych (MEF)

Język

System znaków (mowa i pismo) służących do porozumiewania się ludzi między sobą; wyróżnia się języki: naturalny, sztuczny, formalny, sformalizowany, nauki (w tym filozofii), religii (MEL; MEF)

Język formalny

Zbiór wyrażen określonych przez listę wyrażen pierwotnych oraz przez reguły składni; język sformalizowany - język uniwersalny o wyraźnie określonym słowniku i składni logicznej (MEL)

Język naturalny

Język używany do komunikowania się w życiu codziennym, powstał w sposób spontaniczny, nieplanowany i nieustannie podlega ewolucji (MEF)

Język nauki

Język dyskursywny posługujący się spójnym systemem pojęć (nazw) o określonej strukturze logiczno-syntaktycznej, jest intersubiektywnie sensowny i sprawdzalny; sięga także do języka naturalnego i formalnego (także sformalizowanego) (MEF)

Kantyzm

System filozoficzny I. Kanta; nurt filozoficzny inspirowany doktryną Kanta (MEF)

Kartezjanizm

System filozoficzny R. Descartes'a; koncepcje formułowane w bezpośrednim nawiązaniu do myśli Descartes'a (MEF)

Kategorie

W ontologii i metafizyce: główne rodzaje orzeczeń, odpowiadające podstawowym aspektom bytu; najczęściej wymienia się 10 kategorii, samodzielnie mogą istnieć tylko bytowe odpowiedniki pierwszej z nich (substancje), pozostałym odpowiadają niesamodzielne momenty poszczególnych bytów, które mogą istnieć tylko w powiązaniu z substancjami (przypadłości) (MEF)

Kategorie semantyczne

Wyrazy lub wyrażenia pełniące w danym języku takie same lub podobne funkcje syntaktyczne (MEF; MEL)

Kauzalizm

W ontologii: pogląd (przeciwstawny teleologizmowi) głoszący, iż bieg zdarzeń wyznaczony jest zasadą przyczyny i skutku; w epistemologii i metodologii nauk: stanowisko, zgodnie z którym wyjaśnianie zjawisk, zdarzeń i procesów polega na znalezieniu (stwierdzeniu) ich przyczyn oraz ustaleniu związku przyczynowego (MEF)

Klasyfikacja

Wielostopniowy podział logiczny (SPF; MEF; MEL)

Koherencja

Wewnętrzna spójność między sędami (zdaniami); teoria koherencji: wg której prawdziwość sądu polega na jego niesprzeczności (zgodności) względem sądów uprzednio przyjętych; wewnętrzna spójność danego systemu twierdzeń; w logice: spójność - właściwość relacji w określonym zbiorze; spójność syntaktyczna - właściwość wyrażań; spójność pojmowana niekiedy, jako relacja mocniejsza od niesprzeczności; w metodologii nauk: własność systemu dedukcyjnego, w którym pośród jego tez (i ich konsekwencji logicznych) nie ma żadnej pary zdań sprzecznych (PEF; MEF)

Koło Wiedeńskie

Grupa filozofów i naukowców wiedeńskich o podobnych poglądach (określanych jako trzeci pozytywizm, logiczny pozytywizm), działała w latach 1922-1936 (EKAT)

Komizm

W estetyce: wyspecjalizowana śmieszność (MEF)

Komunikacja

Porozumiewanie się, przekazywanie myśli i informacji; jedna z podstawowych kategorii w personalizmie, egzystencjalizmie, antropologii strukturalnej, filozofii dialogu Porozumiewanie się, przekazywanie myśli i informacji; jedna z podstawowych kategorii w personalizmie, egzystencjalizmie, antropologii strukturalnej, filozofii dialogu; w teoriach kultury przyjmuje się, że wszelka aktywność ludzka ma charakter komunikacji (MEF, SPF)

Konceptualizm

Stanowisko w średniowiecznym sporze o uniwersalia; stanowisko pośrednie między realizmem a nominalizmem (MEF)

Konfirmacja

Konfirmacja jest stosunkiem uprawdopodobniania, czyli potwierdzania zachodzącym pomiędzy zdaniem; procedura badawcza zmierzająca do określenia stopnia prawdopodobieństwa pewnej hipotezy lub teorii naukowej (MEL; MEF)

Konfucjanizm

Doktryna filozoficzna i społeczno-etyczna opierająca się na poglądach Konfucjusza (SPF)

Konieczność

Właściwość układu zjawisk lub aspekt związku przyczynowego; składnik powinności moralnej (MEF)

Konwencjonalizm

Pogląd wg którego prawa nauki mają charakter umowy, nie odzwierciedlają rzeczywistości; wartości dobra i zła, piękna i brzydoty mają charakter umowy (MEF; SPF)

Kosmos

Pojęcia wprowadzone przez pitagoreizm, na oznaczenia świata, w którego budowie dopatrywano się porządku i harmonii; w starożytnym i średniowiecznym neoplatonizmie odróżniano makrokosmos, od mikrokosmosu (człowieka, będącego pomniejszonym odbiciem makrokosmosu) (SPF)

Kreacjonizm

Pogląd głoszący, że Bóg stworzył świat z niczego i podtrzymuje jego istnienie; pogląd przeciwstawny teoriom przyjmującym metempsychozę i preegzystencję dusz (SPF)

Kultura

Całościowy materialny i duchowy dorobek ludzkości; przeciwstawienie natury; przedmiot filozofii kultury (MEF)

Logicy

Logicyzm

Stanowisko w filozofii matematyki, wg którego cała matematyka jest sprowadzalna do logiki (MEL)

Logika deontyczna

System formuł zdaniowych zbudowanych z użyciem zwrotów "jest obowiązkowe", "jest dozwolone", "jest zakazane" (MEL)

Logika formalna

Podstawowy dział logiki, w którym bada się schematy, czyli formy rozumowań niezawadnych oraz mających najwyższy stopień ogólności (MEL)

Logika matematyczna

Współczesna logika formalna oraz teoria badająca właściwości systemów dedukcyjnych (MEL)

Logika modalna

Teoria logiczna badająca pojęcia konieczności i możliwości (MEL)

Logiki wielowartościowe

Głównie rachunki zdań (czasem z nadbudowanym rachunkiem kwantyfikatorów z identycznością) odmienne od dwuwartościowego rachunku zdań (MEL)

Marksizm

Zespół koncepcji filozoficznych wywodzących się z myśli społecznej i ekonomicznej K. Marksa (MEF)

Materia

Tworzywo wszechrzeczy; element substancji (bytu); substancja cielesna albo ogół ciał; podstawa danych zmysłowo przedmiotów cielesnych; w hylemorfizmie to, co jest zdolne do formowania (kształtowania) przez cechy istotne lub przypadłościowe (MEF; LFK)

Materializm

Kierunek filozoficzny głoszący, że jedyną substancją jest materia; pogląd, że materia jest pierwotna, a świadomość (psychika) wtórna; pogląd, że wszystkie konkrety są materialne (SPF)

Materializm dialektyczny

Dziedzina filozofii marksistowskiej obejmująca zagadnienia teorii bytu i teorii poznania (MEF)

Mechanicyzm

Pogląd (XVII-XVIII w.), zgodnie z którym wszystkie procesy (łącznie z życiem i świadomością) są kombinacją ruchów mechanicznych; wszystkie nauki można sprowadzić do mechaniki (SPF; MEF)

Metafizyka

Miłość

Podstawowy przejaw dążenia bytu do dobra lub zasad tego dążenia; podstawowy akt woli nakierowany na dobro jako cel i motyw ludzkiego działania, akt sfery pożądawczo-wolitywnej polegający na afirmacji osoby (siebie, drugiego człowieka lub Boga) (PEF)

Mistycyzm

Różne formy praktyk skupionych na zdobyciu bezpośredniej świadomości bądź doświadczeniu jedności z Bogiem lub nieosobowym absolutem; mistycyzm bywa uważany za "serce" wszystkich religii (SPF; MEF)

Modernizm

Kierunek w kulturze europejskiej (1890-1910), przeciwstawiający się pozytywistycznemu realizmowi i naturalizmowi; podstawą modernizmu było poczucie kryzysu kultury, głównie moralności; ruch filozoficzno-religijny w katolicyzmie przełomu XIX i XX w. (MEF; SPF)

Monadologia

Teoria (metafizyczna, kosmologiczna) zakładająca, iż pierwotnymi elementami świata są monady, tj. proste substancje, z których "składa się" cała rzeczywistość (MEF)

Monizm

Pogląd, wg który można sprowadzić całą rzeczywistość (lub pewną dziedzinę) do jednej postaci (zasady); koncepcje filozoficzne, dla których wyjaśnienie świata jest możliwe przez odwołanie do jednej podstawowej substancji (LFK; MEF)

Moralność

Faktycznie funkcjonujące w społeczeństwie poglądy i przekonania, znajdujące swój odpowiednik w postawach ludzi wobec innych; na moralność składają się: oceny, normy, sankcje, wzory osobowe i ideały (MEF; SPF)

Myślenie

Poznawcza aktywność umysłu, obejmująca przedstawienie czegoś, sądzenie oraz rozumowanie; może być dyskursywne lub intuicyjne, obrazowe itd; w psychologii proces poznawczy polegający na przetwarzaniu informacji w pamięci (MEF)

Naoczność

Cecha niektórych aktów poznawczych; przypisywana różnym aktom percepcji, od zmysłowej po intelektualną (MEF)

Natura

Przyroda, świat przyrodniczy (byty ożywione i nieożywione), rzeczywistość fizyczna; przeciwstawiana "kulturze", temu co wytworzył człowiek (MEF)

Naturalizm

W ontologii: kierunek wyjaśniający istnienie rzeczywistości przyczynami naturalnym, tłumaczący ogół zjawisk prawami przyrody; negowanie czynników duchowych, negowanie ich do stanów i procesów przyrodniczych, pojmowany wg idei materializmu lub biologizmu; w metodologii nauk: stanowisko preferujące postępowanie się takimi samymi metodami badawczymi we wszystkich naukach (za wzorzec uznawano matematykę, fizykę lub biologię), naturalizm metodologiczny głoszony był w pozytywizmie, neopozytywizmie, behawioryzmie; w filozofii człowieka: naturalistyczna koncepcja człowieka (MEF; LFK)

Nauka

Czynności poznawcze, których rezultatem są tezy naukowe, poznanie naukowe charakteryzuje się sprawdzalnością i intersubiektywną komunikowalnością; twierdzenia naukowe i ich zbiory (teorie naukowe) (SPF)

Nazwa

Wyrażenie, które może być podmiotem lub orzecznikiem zdania atomowego; w znaczeniu węższym: wyrażenie nadające się wyłącznie na podmiot zdania atomowego (MEL; MEF)

Negacja

W logice: wyrażenie zbudowane ze znaku negacji i innego wyrażenia (zdania lub nazwy), faktor negacji; w metafizyce: uznanie niebytu, przeciwstawieństwo afirmacji; w teorii poznania: akt negowania przez zaprzeczenie lub odrzucenie (MEF)

Neoheglizm

Recepcja filozofii G.W.F. Hegla od połowy XIX w. po pierwsze dziesięciolecie XX w. (SPF)

Neokantyzm

Kierunek filozoficzny rozwijający się w Niemczech od lat 60. XIX w. do pierwszych lat XX w., głoszący konieczność nawrotu do kantyzmu (SPF)

Neoplatonizm

System filozoficzny przedstawiający rzeczywistość jako hierarchię stopni bytu; jego twórcą był Plotyn; neoplatonizm zdominował myśl filozoficzną schyłku starożytności, miał wybitnych przedstawicieli w średniowieczu i Renesansie, poprzez heglizm sięgał aż współczesności (SPF)

Neopozytywizm

Kierunek filozoficzny powstały w Austrii w 20. latach XX w.; początek dało mu Koło Wiedeńskie; współpracowała z nim szkoła lwowsko-warszawska (SPF)

Neopsychologia

Kierunek w psychologii społecznej i filozofii kultury, powstał na przełomie lat 30. i 40. XX w. w USA pod wpływem psychoanalizy Freuda, marksizmu, filozofii Wschodu i egzystencjalizmu (SPF)

Neoscholastyka

Odnowiona postać scholastycznej filozofii (i związanej z nią teologii), rozwijana w XIX w. i 1 połowie XX w. (LFK)

Neotomizm

Współczesny tomizm (ważny nurt filozofii chrześcijańskiej) odtwarzający, wyjaśniający i rozwijający założenia systemu św. Tomasza z Akwinu (MEF)

Niebyt

Zaprzeczenie bytu (w ogóle lub nieistnienie w określony sposób); to, co nieokreślone bądź określone przez cechy wzajemnie sprzeczne (MEF)

Nieskończoność

Cecha wszechświata polegająca na tym, że jest on wieczny, tzn. na jego trwanie składa się nieskończona ilość jednostek czasu, a jego przestrzeń ma nieskończoną objętość (SPF)

Nihilizm

Przekonanie o iluzoryczności bądź nieadekwatności uznawanych wartości i ideałów moralnych wobec realnych możliwości człowieka (MEF)

Nominalizm

Stanowisko w sporze o uniwersalia, kwestionuje istnienie przedmiotów ogólnych; w metodologii: pogląd (związany ze skrajnym empiryzmem), wg którego przedmiotem dociekań naukowych są związki logiczne pomiędzy nazwami, zdaniami, a nie zależności pomiędzy rzeczami, zdarzeniami, zjawiskami; w logice i filozofii matematyki: pogląd, wg którego przedmiotem badań tych nauk są wyłącznie indywidua (MEF)

Nonsens

Wypowiedź niemożliwa do zrozumienia (MEF)

Norma moralna

Normy, zakazy i zakazy określające właściwy pod względem moralnym sposób postępowania (SPF)

Obiektywizm

Przeciwieństwo subiektywizmu, przekonanie o możliwości dotarcia poznania do istniejącego niezależnego od niego przedmiotu (obiektywność poznania) oraz o obiektywnym charakterze wartości etycznych i estetycznych (MEF; SPF)

Obowiązek

Dążenie do wartości afirmowanie przez podmiot lub działanie wg przyjętej dobrowolnie i świadomie normy (MEF)

Ocena estetyczna

Sąd wartościujący, odnoszący się do dzieła sztuki, określający, albo jego "cennieść" ustaloną w przeżyciu estetycznym, albo zajmowane miejsce wg hierarchii wartości estetycznych (MEF)

Ocena moralna

Aprobata lub dezaprobaty postępowania ludzkiego w kategoriach dobra i zła moralnego; ocena moralna (zależnie od nurtów etyki) ze względu na "szczęśliwość", zgodność z ideałami, cnotami, wzorami osobowymi itd. (MEF)

Oczywistość

Właściwość niektórych aktów poznawczych (i ich rezultatów); jedno z najpowszechniej przyjmowanych kryteriów prawdy; to co zrozumiałe samo przez się (MEF; LFK; PEF)

Odpowiedzialność

Właściwość ludzkiego postępowania, przejawiająca się w gotowości do ponoszenia dobrych i złych skutków własnych czynów; wynikająca z akceptacji obowiązków moralnych i nakazów sumienia (SPF)

Ogląd

Pozadyskursywne, bezpośrednie i naoczne uchwycenie jakiegoś przedmiotu; wyróżnia się ogląd zmysłowy, intelektualny, ejdetyczny (MEF)

Okazjonalizm

Pogląd sformułowany w ramach kartezjanizmu, próba rozwiązania problemu (ujawnionego w filozofii Descartes'a) interakcji duszy i ciała (MEF)

Ontologia

Operacjonizm

Kierunek w ogólnej metodologii nauk, wg którego wszystkie pojęcia i terminy naukowe (także pojęcia czysto teoretyczne) winny być wprowadzane do nauki jedynie na podstawie definicji operacyjnych (MEF)

Optymizm

Pogląd na świat lub postawa polegająca na skłonności do dostrzegania pozytywnych stron zdarzeń; przeciwieństwo pesymizmu (SPF)

Osoba ludzka

W metafizyce: samodzielnie istniejąca substancja o naturze rozumnej (duchowej); w etyce: człowiek jako podmiot moralnego rozwoju; w psychologii: trwały podmiot świadomego życia psychicznego (MEF; LFK)

Osobowość

W psychologii: zbiór cech gwarantujących stałość zachowania się jednostki; kategoria wyjaśniająca różnice indywidualne pomiędzy ludźmi (MEF; SPF)

Oświecenie

Pamięć

Fazowy proces przyswajania, przechowywania i odtwarzania informacji; podstawa uczenia się i nabywania doświadczenia (SPF)

Panlogizm

Panpsychizm

Pogląd, że cały świat jest uduchowiony, tj, w każdej rzeczy tkwi dusza; doktryna głosząca, iż wszystko (w tym także materia), co istnieje obdarzone jest życiem i własnościami psychicznymi (SPF; MEF)

Panteizm

Pogląd filozoficzny (uznający tylko jeden rodzaj rzeczywistości), głoszący tożsamość Boga i świata, negujący transcendencję i osobowość Boga (MEF; SPF, LFK)

Paralelizm

Stanowisko w sporze o charakter relacji pomiędzy zjawiskami fizycznymi i psychicznymi [w człowieku], zakładające równoległość ich występowania, wzajemną niezależność i brak jakichkolwiek oddziaływań (MEF)

Percepcja

W teorii poznania: bezpośrednie ujęcia poznawcze, często określane też jako spostrzeganie lub spostrzeżenie; niekiedy używano ten termin w specjalnym znaczeniu, np. w sensie naoczności estetycznej; w psychologii: termin równoznaczny z pojęciem spostrzegania lub oglądu (MEF)

Perfekcjonizm

W etyce: odmiana eudajmonizmu, uznająca doskonałość za najwyższe dobro moralne i główny cel wszelkich działań indywidualnych i zbiorowych (MEF; SPF)

Personalizm

Koncepcje filozoficzne, których punktem wyjścia jest metafizyczne pojmowanie osoby ludzkiej; jako samodzielny kierunek wyodrębnił się z końcem XIX w. (MEF)

Perypatetycy

Pesymizm

Pogląd na świat lub postawa łącząca się z tendencją do zauważania ujemnych stron wydarzeń i zjawisk; przeciwieństwo optymizmu (SPF)

Pewność

Stan świadomości, uznanie przedmiotu poznania bez obawy błędu i fałszu; jedna z kategorii epistemologicznych o charakterze normatywnym; przeciwstawienie wątplenia (PEF)

Pięć dróg Tomaszowych

Metafizyczne dowody na istnienie Boga sformułowane przez św. Tomasza z Akwinu: z istnienia ruchu, z przyczynowości sprawczej, z przypadkowości rzeczy, z istnienia rzeczy różnej doskonałości, z celowości panującej w świecie, (LFK)

Piękno

Naczelne pojęcie estetyki; w dziejach różnie definiowane, od końca XIX w. nie odgrywa w sztuce tak doniosłej roli, piękno nie jest nadrzędnym celem twórczości artystycznej (MEF)

Pitagoreizm

Poglądy Pitagorasa i jego szkoły, charakteryzowało je odwoływanie się do dziedziny liczb i figur geometrycznych w wyjaśnianiu natury rzeczywistości; odrodził się jako neopitagoreizm i wpłynął na kształtowanie się neoplatonizmu (SPF)

Platonizm

System poglądów Platona, zwłaszcza jego koncepcja rzeczywistości idealnej; doktryny i poglądy inspirowane filozofią Platona; najczęściej przybiera formę skrajnego realizmu pojęciowego; często pojawia się w filozofii logiki i filozofii matematyki (MEF)

Pluralizm

Pogląd, wg którego świat złożony jest z licznych rodzajów bytów lub indywidualów istotowo różnych (LFK)

Podmiot poznania

Ten, który poznaje (w odróżnieniu od tego, który działa lub tworzy); wyabstrahowany z empirycznych podmiotów poznających, nośnik tych ich funkcji, które prowadzą do obiektywnej lub przynajmniej intersubiektywnie ważnej wiedzy (MEF; LFK)

Podświadomość

W psychoanalizie: sfera psychiki zawierająca treści nie uświadamiane, niemożliwe do zwerbalizowania, lecz w decydujący sposób wpływające na zachowanie człowieka (MEF)

Podział logiczny

Operacja myślowa wykonana na zakresach pojęć (lub nazw) (MEF)

Pojęcie

W logice: znaczenie nazwy generalnej; w metodologii nauk: określony sposób rozumienia pewnych wyrażeń językowych, zwany zwykle treścią lub znaczeniem; w teorii poznania: treść aktu poznawczego, uobecniającego pewien przedmiot w sposób nienaoczny, intencjonalny korelat aktu pojmowania, rezultat procesu abstrakcji, zwanej pojęciowaniem (MEL; MEF)

Postmodernizm

W szerokim znaczeniu: zjawisko kulturowe drugiej połowy XX w., będące reakcją na kult nowoczesności (modernizm); w węższym znaczeniu: koncepcja filozoficzna (metafilozoficzna) będąca krytyczną refleksją nad przesłankami, założeniami, metodami myślenia filozoficznego (MEF)

Postrzeżenie

USUNĄĆ

Poznanie

Świadoma czynność psychiczna polegająca na zdobywaniu, posiadaniu i przetwarzaniu informacji o czymś; wyróżnia się poznanie pośrednie i bezpośrednie (MEF)

Poznanie bezpośrednie

Poznanie, w którym przedmiot ujmowany jest przez świadomość w sposób źródłowy, tj bez udziału pośredników nieprzezroczystych, bez odniesienia do wcześniej nabytej wiedzy, niedyskursywnie i całościowo (MEF)

Pozytywizm

System filozoficzny A. Comte'a, postuluje on ograniczenie poznania wyłącznie do danych uzyskanych na drodze doświadczenia, ma to zapewnić wiedzy pewność; (w znaczeniu szerszym) postawa filozoficzna opowiadająca się za jednością metodologiczną wiedzy wzorowaną na przyrodoznawstwie, nieprzyznawaniem walorów poznawczych sądom aksjologicznym; odmianami pozytywizmu są empiriokrytycyzm, neopozytywizm; do pozytywizmu nawiązuje scjentyzm (MEF; SPF)

Pragmatyzm

Kierunek filozoficzny nawiązujący do brytyjskiego empiryzmu (powstał na przełomie XIX i XX w.), akcentuje praktyczny, a zarazem instrumentalny charakter ludzkiego poznania; prawda jako wartość skuteczna w działaniu jest relatywna; utozsamia pojęcie prawdziwości twierdzeń z pojęciem skuteczności praktycznej działań opartych na tych twierdzeniach (MEF; SPF)

Prakseologia

Teoria sprawnego działania (MEF)

Prawda

Naczela wartość poznawcza, cecha poznania (poznanie prawdziwe) lub przedmiot poznania (poznanie prawdy), przeciwstawieństwem prawdy jest fałsz (LFK)

Prawdopodobieństwo

Prawdopodobieństwo bezwzględne - miara możliwości wystąpienia zdarzenia; prawdopodobieństwo indukcyjne - miara confirmacji hipotezy; prawdopodobieństwo logiczne - stopień uzasadnienia twierczeń, oscylujące pomiędzy pełnym uzasadnieniem a brakiem jakiegokolwiek uzasadnienia (SPF; MEF)

Predykat

Przedmiot

W metafizyce i ontologii: to, o czym możemy myśleć lub mówić - rzeczy, cechy, relacje, zdarzenia itd; bywa definiwany jako podmiot cech lub jakości, przedmiot jednostkowy bywa określany jako odpowiednik pojęcia "substancja" (MEF)

Przedmiot poznania

To, do czego odnosi się (aktualnie lub potencjalnie) dowolna czynność poznawcza; to, co do czego odnosi się podmiot poznania i ku czemu kierują się wszelkie akty świadomości; wyróżnia się przedmiot poznania istniejący niezależnie od wszelkiego poznania (rzecz sama w sobie), przedmiot materialny (lub ostateczny) - każdy przedmiot poznania z jego strukturą i uposażeniem, przedmiot formalny - aspekt lub strona przedmiotu materialnego (LFK; MEF)

Przestrzeń

Kategoria ilości ciągłej powiązana z miejscem zajmowanym przez materię (LFK)

Przeżycie estetyczne

Podstawowa kategoria estetyki, całokształt procesów zachodzących w ludzkiej świadomości na skutek obcowania z dziełem sztuki; intencjonalnym korelatem przeżycia estetycznego jest przedmiot estetyczny (MEF)

Przyczyna-skutek

W metafizyce: cały byt lub jego składnik, od którego inny byt realnie zależy pod względem istnienia albo kwalifikacji; ten inny byt wzięty w aspekcie jego zależności nazywa się skutkiem (LFK; SPF;)

Przypadek

Wypadkowa działań (co najmniej) dwóch przyczyn sprawczych, działań od siebie niezależnych; przypadek względny może pojawić się na skutek działania przyczyn wtórnych; determinizm nie wyklucza przypadków względnych (LFK; SPF)

Przypadłość

Nieistotna właściwość czegoś; niekonieczna, przypadkowa cecha bytu, element zmienny; za Arystotelesem wyróżnia się dziewięć kategorii przypadłości (jakość, ilość,

Psychoanaliza

relacja, czas, miejsce, ułożenie integralnych części w całość, działanie, doznawanie, posiadanie (czegoś), (LFK; MEF)

Psychoanaliza

Psychologiczno-antropologiczna doktryna Freuda; metoda psychoterapeutyczna skupiająca się na analizie osobowości; teorie psychologiczne konceptualizujące nieświadome zjawiska psychiczne (MEF)

Psychologia

Psychologia egzystencjalna

Nurt psychologii humanistycznej, posługuje się metodą fenomenologiczną w opisach świadomości człowieka i jego subiektywnych doświadczeń; zaprojektowana przez Sartre'a metoda filozofowania, dająca możliwość odkrycia pierwotnego projektu wyboru, który wyznacza poszczególne warunki egzystencji ludzkiej (EKat; MEF)

Psychologia fenomenologiczna

Dział fenomenologii zainicjowany przez E. Husserla jako podstawowa, czysto opisowa nauka psychologiczna o fenomenach świadomości (EKat)

Psychologizm

W filozofii logiki i teorii poznania pogląd (głównie w XIX w.) wg którego wyjaśnienia obiektywności wiedzy należy szukać w psychologii poznania; w metodologii tendencja sprowadzania przedmiotu nauk humanistycznych do zjawisk psychicznych, które należy wyjaśnić w obrębie psychologii (MEF)

Rachunek kwantyfikatorów

Teoria logiczna, zakładająca twierdzenia i symbole logiczne rachunku zdań, w której występują ponadto tzw. kwantyfikatory (MEL)

Rachunek nazw

Teoria logiczna, w której formułach występują zmienne nazwowe (MEL)

Rachunek zdań

Rachunek ten zajmuje się związkami międzyzdaniowymi, ujmowanymi w zdaniach złożonych, powstających z łączenia zdań funktorami zdaniotwórczymi od argumentów zdaniowych

Racjonalizm

W teorii poznania: kierunek upatrujący źródła wiedzy (wartościowej) w rozumie; w metafizyce: pogląd przyjmujący racjonalność całego bytu, tym samym możliwość rozumowego poznania i opisu rzeczywistości; w etyce: pogląd, wg którego o kwalifikacjach moralnych człowieka decyduje rozum i wiedza; w metodologii nauk: pogląd zwany aprioryzmem (MEF, SPF)

Realizm

W teorii poznania: stanowisko przeciwstawne do idealizmu, głosi poznawalność przedmiotów transcendentnych wobec podmiotu poznania i poznającej świadomości; w metafizyce: pogląd opowiadający się za obiektywnym i niezależnym (zwłaszcza od władz poznawczych człowieka) istnieniem rzeczywistości; stanowisko w sporze o uniwersalia; w estetyce: kategoria oznaczająca sposób artystycznego obrazowania wiernie kopiującego rzeczywistość (MEF)

Redukcja

W logice: rodzaj wnioskowania, w którym na podstawie prawdziwości następstw wnioskuje się o prawdziwości racji; przeciwieństwo dedukcji; w metodologii nauk: sposób definiowania terminów teoretycznych przy pomocy terminów uprzednio zdefiniowanych i terminów obserwacyjnych (MEF; MEL)

Redukcjonizm

Zgodnie z redukcjonizmem metodologicznym, twierdzenia jednej teorii (nauki) podlegają redukcji do twierdzeń innej teorii (nauki); zgodnie z redukcjonizmem ontologicznym: zjawiska jednej kategorii dadzą się pojąć jako zjawiska innej kategorii; redukcjonizm ontologiczny implikuje metodologiczny (SPF)

Reizm

Pogląd, że istnieją tylko rzeczy (konkrety), nie istnieją tzw. przedmioty idealne (Termin wprowadzony przez T. Kotarbińskiego) (MEF)

Relacjonizm

W teorii poznania: stanowisko, wg którego właściwym przedmiotem poznania są stosunki (relacje) między rzeczami lub zjawiskami, a nie same rzeczy lub zjawiska; w aksjologii: stanowisko w sporze o sposób istnienia wartości, status ontologiczny wartości jest traktowany jako wynik relacji między potrzebami ludzkimi, a elementami rzeczywistości, które je zaspokajają

Relatywizm

W etyce: pogląd głoszący względność norm moralnych; w teorii poznania: przekonanie, że prawda jest względna, prawdziwość zależy od podmiotu poznającego (MEF; SPF)

Renesans

Retoryka

Sztuka przekonywania za pomocą słowa w zakresie zagadnień prawdopodobnych, z zachowaniem poprawnych reguł rozumowania i bez zamiaru wprowadzenia odbiorcy w błąd (PEF)

Romantyzm

Rozum

Całość wyższych możliwości poznawczych człowieka (SPF; MEF; LFK)

Rozumowanie

Operacja myślowa polegająca na przechodzeniu od jednego sądu do drugiego, który jest w pewien sposób połączony z sądem poprzednim; czynność umysłowa, w której na podstawie zdań wyjściowych (przesłanek) wyprowadza się, zgodnie z zasadami logiki, inne zdanie (wnioski) (MEL. MEF)

Ruch

Zmiana bytu jakościowa, ilościowa, lokalna lub zmiana substancjalna; w metafizyce ruch jest aktem bytu będącego w możności do zdobywania w sposób ciągły coraz nowych form; w metafizyce arystotelesowsko-tomistycznej wszelkie przejście od możności do aktu; w filozofii przyrody tej orientacji wyróżnia się ruch ilościowy, jakościowy i lokalny (ruch w sensie ścisłym); w materializmie dialektycznym ruch jest atrybutem materii (LFK; MEF)

Rzeczywistość

Wszystko co istnieje (MEF)

Samoświadomość

W teorii poznania: bezpośrednie ujęcie poznawcze przeżyć, cech poznającego podmiotu; w psychologii: świadomość lub poznanie samego siebie, własnych przeżyć; często utożsamiana z introspekcją (MEF; SPF)

Sąd

W logice i teorii poznania: znaczenie zdania oznajmującego; w psychologii: konkretne przeżycie psychoczne, którego zewnętrznym wyrazem jest zdanie oznajmujące (MEL; MEF)

Sceptycy

Szkoła filozoficzna w starożytnej Grecji, która od rozwijanej początkowo problematyki etycznej do uprawiania epistemologii (MEF)

Sceptycyzm

Stanowisko w teorii poznania zaprzeczające możliwości uzyskania wiedzy prawomocnej i pewnej; sceptycyzm metodyczny: sprawdzanie fundamentów ludzkiej wiedzy poprzez poddawanie jego pierwotnych prawd programowemu wątpieniu (MEF)

Scholastyka

Średniowieczna filozofia chrześcijańska (IX-XV w.) tworzona i uprawiana w sposób systemowy w ramach szkół klasztornych i biskupich, od XII w. także w uniwersytetach, jej istotę stanowiły próby rozumowego wyjaśnienia objawienia chrześcijańskiego; średniowieczna metoda uprawiania filozofii (MEF; SPF)

Scjentyzm

Pogląd przyznający tylko metodom nauk przyrodniczych osiągnięcie wiedzy pewnej (prawdziwej); określenie redukcji poznania naukowego do wiedzy typu matematyczno-przyrodniczego (MEF)

Semantyka

Ogólna teoria znaków, szczególnie znaków tworzących język, czyli wyrażień; w znaczeniu węższym: część semiotyki, zajmująca się relacjami pomiędzy znakami a tym, do czego się odnoszą; w językoznawstwie: nauka badająca funkcjonowanie pozajęzykowych struktur znakowych (zwana też semiologią) (MEL; MEF)

Sensibilia

(W tomizmie, neotomizmie, scholastyce) Zdolności, ujęcia i formy zmysłopoznawcze (MEF)

Sensowność

Sensowność jest własnością wyrażenia posiadającego znaczenie, w szczególnym przypadku oznaczająca jego empiryczną weryfikowalność (sensowność empiryczna); sensowność syntaktyczna wyrażenia oznacza bądź jego przynależność do słownika jego języka, bądź zgodność z regułami składni tego języka, czyli spójność; w odniesieniu do działania: sensowność to celowość (racjonalność) (MEF; MEL)

Sensualizm

W teorii poznania: stanowisko uznające poznanie zmysłowe za konieczny (niekiedy wystarczający) warunek wszelkiego poznania; sensualizm radykalny - wrażenie i percepcja zmysłowa są wystarczającym warunkiem poznania; sensualizm umiarkowany - wszelkie pojęcia i sądy pojawiają się na bazie wrażeń zmysłowych; w estetyce: pogląd utożsamiający piękno z przyjemnością (MEF)

Sofiści

Wędrowni, płatni nauczyciele, działający w Grecji (V-IV w. p.n.e), nie tworzyli szkoły; wprowadzili do refleksji filozoficznej problematykę antropologiczną, rozwijali zagadnienia etyczne (SPF; MEF)

Sofizmat

Rozumowanie fałszywe (także rozumowanie zwodnicze) mające pozór prawdy (pozornie poprawne logicznie), lecz zawierające błąd logiczny (najczęściej trudny do wykrycia); czasem za sofizmat uznaje się tylko te rozumowania niepoprawne, w których błąd popełniono świadomie, w celu nadania pozorów prawdziwości twierdzeniu fałszywemu (MEF; MEL)

Solipsyzm

Skrajna wersja sensualizmu i idealizmu subiektywnego głosząca, że rzeczywistość jest wyłącznie subiektywnym zespołem wrażeń podmiotu poznającego, istnieje tylko to, co jest w jego świadomości (MEF)

Spirytualizm

W metafizyce (ontologii) pogląd głoszący istnienie substancji duchowej, może mieć postać monizmu (istnieje tylko substancja duchowa); dualizmu (istnieje zarówno substancja duchowa jak i materialna), pluralizmu (rzeczywistość jest zbiorem nieskończonej ilości substancji duchowych); w antropologii: spirytualizm w wersji skrajnej lub umiarkowanej (MEF; SPF)

Spostrzeżenia

W teorii poznania: akty poznawcze, polegające na bezpośrednim i naocznym ujęciu czegoś jednostkowego, realnego i aktualnie istniejącego; bywają określane nazwą recepcji; spostrzeżenia przeciwstawia się myśleniu i rozumowaniu jednocześnie samemu doznawaniu wrażeń; spostrzeżenia zawsze wiąże się z oglądowością i naocznością, a jednocześnie z aktywnością zmysłów i wyobraźni, czasem też intelektu i rozumu; współcześnie dużo uwagi problematyce spostrzeżeń poświęca fenomenologia i filozofia analityczna; w psychologii wielofazowy proces psychiczny prowadzący do wytworzenia konkretno-zmysłowego obrazu rzeczywistości zewnętrznej lub stanów własnego organizmu (MEF)

Sprzeczność

Stosunek między zdaniami, z których jedno stanowi negację drugiego; zdanie wewnętrznie sprzeczne - zdanie będące koniunkcją dwóch zdań sprzecznych lub dające się przekształcić w tego rodzaju koniunkcję; własność zbioru zdań polegająca na tym, że znajdują się w nim (lub dadzą z niego wyprowadzić) zdania sprzeczne (MEL)

Stoicy

Szkoła filozoficzna założona przez Zenona ok. 300 r. p.n.e. w Atenach, ukształtowany w jej ramach system (stoicyzm) był najpopularniejszym systemem światopoglądowo-etycznym w starożytności (MEF; SPF)

Stoicyzm

System etyczny i postawa moralna zgodnie z którymi cnota jest utożsamiana ze szczęściem; postawa opanowania, stałości i pewnej obojętności wobec wydarzeń (MEF; SPF)

Strukturalizm

Stanowisko metodologiczne (XX w.), zgodnie z którym zasadniczym celem postępowania naukowego jest wykrywanie i opis struktur badanej rzeczywistości (SPF; MEF)

Subiektywizm

W ontologii: sposób istnienia świata jako (jedynie) kompleksu subiektywnych wrażeń zmysłowych lub korelatów intelektualnych (idealizm subiektywny, solipsyzm); w teorii poznania: pogląd sprowadzający przedmiot poznania do treści podmiotowego aktu poznania; w aksjologii: zespół poglądów dotyczących sposobu istnienia wartości, normy moralne mają charakter indywidualny, wartości estetyczne mają charakter subiektywny (MEF)

Substancja

Substancja, byt samodzielny, istniejący sam w sobie, posiadający cechy, lecz są nie będący cechą; to, czemu z natury przysługuje istnienie w sobie, bytowe podłoże czegoś; racja tożsamości bytu i jego względnej tożsamości (MEF; LFK)

Sumienie

Zdolność oceny moralnej (SPF)

Sylogistyka

Najstarszy system logiczny zbudowany metodą aksjomatyczno-dedukcyjną, obejmujący teorię budowy sylogizmów i prawa kwadratu logicznego (MEF; MEL)

Sylogizm

Wnioskowanie, w którym na podstawie dwóch przesłanek wyprowadza się wniosek, przesłanki i wniosek są zdaniem kategorycznymi; schemat wnioskowania sylogistycznego (tryb sylogistyczny); prawo logiczne będące podstawą wnioskowania sylogistycznego lub schematu takiego wnioskowania; sylogizm hipotetyczny - okres warunkowy; sylogizm modalny - przynajmniej jedno ze zdań jest zdaniem modalnym (MEF; MEL)

Szczyście

Jedna z podstawowych kategorii etycznych starożytnej filozofii greckiej; stało się kryterium wyodrębnienia eudajmonizmu, cynizmu, stoicyzmu (MEF)

Szkoła lwowsko-warszawska

Szkotyizm

Nurt filozoficzny inspirowany poglądami Jana Dunsza Szkota (MEF)

Sztuka

Jeden z podstawowych elementów kultury (MEF)

Śmierć

Świadomość

Stan przytomności i suma przeżywanego w tym stanie treści; właściwa tylko człowiekowi cecha zjawisk i procesów psychicznych, przejawiająca się w przytomnym przeżywaniu doznawanych treści (SPF; MEF)

Teizm

Odmiana monoteizmu, przyjmująca istnienie osobowego Boga, stwórcy świata, całkowicie różnego od świata, ale utrzymującego z nim więź; przeczy deizmowi i panteizmowi (MEF)

Teleologia

Rozważania nad ukierunkowaniem struktur i funkcji bytów na pewne cele (LFK)

Teleologizm

W metodologii nauk: pogląd, że do wyjaśnienia zjawisk, procesów i prawidłowości w świecie nie wystarczy odwołanie się do zasady determinowania przyczynowo-skutkowego (determinizm), lecz trzeba wyjaśniać je przez zasadę celowości; w metafizyce: pogląd, że w świecie istnieje celowość nakładająca się na związki przyczynowo-skutkowe; w etyce: pogląd uznający, iż obowiązek jest czymś, co wiąże z działaniem niezbędnym do osiągnięcia pewnego celu (eudajmonizm, hedonizm, utilitaryzm); w filozofii dziejów: stanowisko, zgodnie z którym historia zmierza do pewnego celu lub realizuje ten cel (MEF)

Teocentryzm

Pogląd nakazujący, rozpatrywanie wszelkich obszarów rzeczywistości, zwłaszcza jej metafizycznego kontekstu oraz moralnego aspektu ludzkiego działania, w odniesieniu do Boga (MEF)

Teodycea

Teoria poznania

Tomizm

System filozoficzny, którego podwaliny określił św. Tomasz z Akwinu (MEF)

Tragizm

Kategoria estetyczna; w egzystencjalizmie: właściwość rzeczywistości i losów ludzkich (MEF)

Transcendentalia

Powszechne właściwości bytu, przekraczające zakresem określenia gatunkowe i kategoriałne, orzekane o bycie w sposób analogiczny; zalicza się do nich: res (rzecz), ens (bycie), aliquid (odrębność), unum (jedno), verum (prawdziwość, bonum (dobro); wtórnie - pojęcia (i nazwy) tych ogólnobytowych właściwości; (LFK; MEF)

Transcendentalizm

W kantyzmie: sposób filozofowania odwołujący się do metody analizy transcendentalnej; reprezentowane przez Husserla stanowisko teoriopoznawcze, wg którego każda próba określenia granic poznania musi być dokonana metodami fenomenologicznymi (MEF)

Twórczość artystyczna

Proces tworzenia dzieł sztuki (MEF)

Typologia

Zabieg metodologiczny polegający na grupowaniu przedmiotów na zasadzie ich podobieństwa do przedmiotu wzorcowego, zwanego typem (MEL)

Uczucia

Psychiczne przeżycia (stany) pozytywnego lub negatywnego ustosunkowania się do czegoś; podstawowa władza psychoczną obok rozumu i woli (LFK; MEF)

Umysł

Zdolność poznawania pojęciowego; władze duchowej sfery człowieka - poznawcze i pragnieniowe (wola); w szerszym znaczeniu: władze wyznaczające całą sferę życia psychicznego człowieka (MEF; LFK)

Uniwersalia

Idee, pojęcia ogólne, przedmioty ogólne i odpowiadające im nazwy ogólne; spór o uniwersalia (żywy zwłaszcza w średniowieczu) dotyczył kwestii istnienia pojęć ogólnych; obecnie jest formułowany w pytaniu o istnienie przedmiotów nauk apriorycznych (MEF)

Uniwersalizm

W etyce: pogląd mówiący o istnieniu i obowiązywaniu elementarnych norm moralnych lub powszechnie obowiązującego prawa (imperatywu moralnego) (MEF)

Utopia

W filozofii społecznej: wizja doskonałego ustroju społecznego (państwa) możliwego do zrealizowania pod warunkiem spełnienia ściśle określonych zaleceń, zasad i postulatów (MEF)

Utylitaryzm

Nazwa wielu historycznych i współczesnych doktryn etycznych; nawiązujących do hedonizmu, przyjmujących zasadę użyteczności, zwaną też zasadą największej przyjemności (SPF;)

Uzasadnianie

Procedura mająca na celu wykazanie, że zostały spełnione warunki by pewne zdanie uznać za prawdziwe lub (co najmniej) prawdopodobne (MEL; MEF; SPF)

Wartość estetyczna

Własność dzieła sztuki (do końca XIX w. utożsamiana z pięknem, ózniej najczęściej określana jako przedmiot przeżycia estetycznego) (MEF)

Wartość moralna

Dobro lub zło moralne; wartość samego człowieka, jego cnót i wad lub jego jego działania (MEF)

Weryfikacja

Postępowanie rozstrzygające czy jakieś zdanie jest prawdziwym zdaniem empirycznym (MEL; MEF)

Wiara

Uznanie czegoś za prawdę na podstawie czynników nie dających całkowitego uzasadnienia; wiara religijna: akceptacja rzeczywistości ostatecznej, nieosiągalna na drodze oglądu zmysłowego i rozumowań; także zaangażowanie wobec niej (LFK; MEF)

Wnioskowanie

Dobieranie następstw dla zdań pewnych, tj. już uznanych za prawdziwe; (w szerszym rozumieniu) proces myślowy, w którym na podstawie zdań już uznanych (za prawdziwe) dochodzi się do uznania prawdziwości zdania dotąd w ogóle nie uznawanego, bądź do zwiększenia stopnia pewności zdania uznawanego dotąd z mniejszym stopniem pewności (MEL, MEF)

Wola

Władza umożliwiająca człowiekowi samokreślenie się, łącząca się ze świadomością i tożsamością osobową (MEF)

Wolność

Bywa przeciwstawiana konieczności; w antropologii: autonomia człowieka, jego zdolność do aukreacji; w etyce podstawowa wartość moralna (i) warunek działania ludzkiego związanego z odpowiedzialnością moralną jednostki; w psychologii subiektywne poczucie swobody i niezależności (MEF; SPF)

Wolność woli

Przyznawana lub odmawiana wszystkim ludziom zdolność do kierowania swoim postępowaniem; indeterminizm głosi absolutną wolność woli; determinizm skrajny w ogóle zaprzecza wolności woli (SPF;)

Woluntaryzm

W metafizyce: pogląd, wg którego rzeczywistość jest przejawem istnienia lub działania dynamicznej i bezosobowej woli, warunkującej przebieg wydarzeń; w teorii poznania: stanowisko głoszące prymat woli nad rozumem, stanowisko opozycyjne wobec intelektualizmu; w psychologii: koncepcja traktująca wolę jako siłę napędową wszelkich działań; w filozofii dziejów: koncepcja wg której siłą napędową dziejów jest wola wybitnych jednostek (MEF)

Wyobraźnia

Zdolność przedstawiania (uobecniania) obrazów, przedmiotów i relacji wcześniej spostrzeganych; łączenie obrazów w nowe sekwencje; wyobraźnia twórcza jest ważnym elementem twórczości artystycznej, naukowej i technicznej (MEF)

Zasada niesprzeczności

Jedna z podstawowych zasad myślenia i bytu; w logice zdań: prawo (zasada) niesprzeczności (LFK; MEL)

Zasada tożsamości

Jedna z podstawowych zasad myślenia i bytu, miewa różne postaci słowne; w logice zdań: prawo tożsamości (LFK; MEL)

Zasada wyłączonego środka

Jedna z podstawowych zasad myślenia i bytu; zasada ta ujmuje transcendentálną właściwość bytu zwaną odrębnością (aliquid - coś); w logice: prawo (zasada) wyłączonego środka (LFK; MEL)

Zdanie

brak (MEL)

Zjawisko

Dostępna doświadczeniu zewnętrznemu strona rzeczywistości, będąca przejawem jej istoty, struktury wewnętrznej; w naukach przyrodniczych przeciwstawiane zdarzeniu (krótkotrwałej zmianie, zlokalizowanej w czasie i przestrzeni) (MEF, SPF)

Zło

Zło

W ontologii: brak w bycie pewnego elementu lub kwalifikacji należącej mu z natury; wartość negatywna lub brak wartości, zaprzeczenie dobra; (LFK)

Zmysły

Zwykle zdolność widzenia, słyszenia, dotyku, smaku, węchu; nie ma aktów poznawczych czysto zmysłowych; Poznanie zmysłowo-intelektualne przeciwstawiane poznaniu intelektualnemu (LFK)

Znaczenie

Znaczenie określane jest na różne sposoby, jako: sposób rozumienia jakiegoś wyrażenia; treść poznawcza wyrażenia językowego; przeżycie lub przedstawienie (idea); przedmiot idealny, istniejący poza językiem i umysłem, stanowiący treść intencjonalną naszych myśli i przeżyć świadomych; w semiotyce: każda funkcja semantyczna wszelkich znaków i wyrażeń językowych (MEL: MEF)

Znak

Każdy przedmiot, który użytkownika odsyła w pewien sposób do innego przedmiotu; w każdym znaku wyróżnia się znaczenie i nosiciela znaczenia; sposób funkcjonowania znaku jest przedmiotem teorii asocjacyjnej i teorii intencji znaczeniowej (MEF; MEL)

Życie

Życie ludzkie

Problem sensu życia ludzkiego jest przedmiotem szczególnego zainteresowania egzystencjalizmu (MEF)

3. INDEKS DZIEDZINOWY

PSYCHOLOGIA

Cynizm

FILOZOFIA

Aksjologia
Antropologia
Filozofia nauki
Filozofia religii
Heteronomia
Metafizyka
Ontologia
Panlogizm
Prakseologia
Psychologia
Psychologizm
Teodycea
Teoria poznania

AKSJOLOGIA

Antropocentryzm
Estetyka
Etyka
Konwencjonalizm
Relacjonizm
Relatywizm

Subiektywizm
Wartość estetyczna
Wartość moralna
Życie ludzkie

ANTROPOLOGIA

Cel
Człowiek
Duch
Duch i ciało
Dusza
Egzystencja ludzka
Imperatyw moralny
Indeterminizm
Inny
Intelekt
Ja
Komunikacja
Kreacjonizm
Miłość
Naturalizm
Okazjonalizm
Osoba ludzka
Paralelizm
Personalizm
Reinkarnacja
Rozum
Sensowność

Spirytualizm
Śmierć
Uczucia
Umysł
Wola
Wolność
Wolność woli
Życie ludzkie

ESTETYKA

Dzieło sztuki
Harmonia
Komizm
Obiektywizm
Ocena estetyczna
Piękno
Przeżycie estetyczne
Realizm
Sensualizm
Subiektywizm
Sztuka
Tragizm
Twórczość artystyczna
Wartość estetyczna

ETYKA

Afirmacja
Altruizm
Bioetyka
Cel
Cnota
Cynizm
Czyn moralny
Deontologia
Determinizm
Dobro
Egoizm
Epikureizm
Etos

Etycy
Etyka biznesu
Etyka globalna
Etyka medyczna
Etyka stosowana
Etyka środowiskowa
Eudajmonizm
Formalizm
Harmonia
Hedonizm
Imperatyw moralny
Indeterminizm
Indywidualizm
Intelektualizm
Intuicjonizm etyczny
Konieczność
Miłość
Moralność
Nihilizm
Norma moralna
Obiektywizm
Obowiązek
Ocena moralna
Odpowiedzialność
Optymizm
Osoba ludzka
Perfekcjonizm
Personalizm
Pesymizm
Racjonalizm
Relatywizm
Stoicyzm
Subiektywizm
Sumienie
Szczęście
Śmierć
Teleologizm
Teocentryzm

Uniwersalizm
Utylitaryzm
Wartość moralna
Wolność
Wolność woli
Wybór moralny
Zło
Życie ludzkie

FILOZOFIA KULTURY

Człowiek
Dzieło sztuki
Humanizm
Indywidualizm
Język naturalny
Komunikacja
Kultura
Modernizm
Neopsychoanaliza
Osoba ludzka
Postmodernizm
Sztuka

FILOZOFIA MATEMATYKI

Formalizm
Intuicjonizm
Logicyzm
Nominalizm
Platonizm

FILOZOFIA NAUKI

Dedukcjonizm
Fakt
Falsyfikacjonizm
Hipotetyzm
Indukcjonizm
Intersubiektywność
Język nauki
Konwencjonalizm

Nauka
Pozytywizm
Retoryka
Scjentyzm

FILOZOFIA RELIGII

Agnostycyzm
Bóg
Fideizm
Gnoza
Iluminacja
Mistycyzm
Wiara

FILOZOFIA SPOŁECZNA

Utopia

HISTORIA FILOZOFII

Akademia platońska
Arystotelizm
Awerroizm
Cynicy
Cyrenaicy
Dekonstrukttywizm
Egzystencjalizm
Eklektyzm
Eleaci
Encyklopedyści
Epikureizm
Fenomenologia
Filozofia amerykańska
Filozofia analityczna
Filozofia arabska
Filozofia brytyjska
Filozofia chińska
Filozofia chrześcijańska
Filozofia dialogu
Filozofia europejska
Filozofia francuska

Filozofia grecka	Postmodernizm
Filozofia indyjska	Pozytywizm
Filozofia japońska	Renesans
Filozofia jońska	Romantyzm
Filozofia kontynentalna	Sceptycy
Filozofia niemiecka	Scholastyka
Filozofia nowożytna	Sofiści
Filozofia perska	Stoicy
Filozofia polska	Szkoła lwowsko-warszawska
Filozofia rosyjska	Szkotyizm
Filozofia rzymska	Tomizm
Filozofia starożytna	
Filozofia średniowieczna	HISTORIOZOFIA
Filozofia włoska	Fakt
Filozofia wschodnia	Indywidualizm
Filozofia XX w.	Teleologizm
Filozofia żydowska	Woluntaryzm
Filozofowie	KOSMOLOGIA
Gnostycyzm	Antropocentryzm
Heglizm	Atomizm
Hermeneutyka	Chaos
Kantyzm	Czas
Kartezjanizm	Determinizm
Koło Wiedeńskie	Dynamizm
Konfucjanizm	Ewolucjonizm
Marksizm	Filozofia procesu
Materializm dialektyczny	Harmonia
Modernizm	Indeterminizm
Neoheglizm	Kosmos
Neokantyzm	Kreacjonizm
Neoplatonizm	Materia
Neopozytywizm	Mechanicyzm
Neoscholastyka	Monadologia
Neotomizm	Natura
Oświecenie	Nieskończoność
Perypatetycy	Panpsychizm
Pitagoreizm	Przestrzeń
Platonizm	Przyczyna-skutek

Przypadek
Ruch
Teleologizm
Życie

LOGIKA

A posteriori
A priori
Abstrakcja
Absurd
Afirmacja
Aksjomaty
Antynomia
Antypsychologizm
Błąd
Dedukcja
Definicja
Dowód
Falsyfikacja
Fałsz
Formalizm
Funkcja
Funktor
Hipoteza
Indukcja
Język
Język formalny
Kategorie semantyczne
Klasyfikacja
Koherencja
Konfirmacja
Logicy
Logicyzm
Logika deontyczna
Logika formalna
Logika matematyczna
Logika modalna
Logiki wielowartościowe

Nazwa
Negacja
Nominalizm
Nonsens
Podział logiczny
Pojęcie
Prawdopodobieństwo
Predykat
Psychologizm
Rachunek kwantyfikatorów
Rachunek nazw
Rachunek zdań
Redukcja
Rozumowanie
Sąd
Semantyka
Sensowność
Sofizmat
Sprzeczność
Sylogistyka
Sylogizm
Uzasadnianie
Weryfikacja
Wnioskowanie
Zasada niesprzeczności
Zasada tożsamości
Zasada wyłączonego środka
Zdanie
Znaczenie
Znak

MATEMATYKA

Logika matematyczna

METAFIZYKA

Absolut
Akt i możliwość
Aletheia
Analogia bytowa

Antropocentryzm
Arystotelizm
Atomizm
Atrybut
Byt
Człowiek
Dobro
Dualizm
Esencjalizm
Filozofia procesu
Forma i materia
Hylemorfizm
Idea
Idealizm
Immaterializm
Intelekt
Inteligibilność
Istnienie
Istota
Kategorie
Materia
Materializm
Monadologia
Negacja
Osoba ludzka
Pięć dróg Tomaszowych
Przedmiot
Przyczyna-skutek
Przypadłość
Racjonalizm
Realizm
Rozum
Ruch
Rzeczywistość
Spirytualizm
Substancja
Teleologizm
Teocentryzm

Transcendentalia
Woluntaryzm
Zasada niesprzeczności
Zasada tożsamości
Zasada wyłączonego środka
Zło

METODOLOGIA NAUK

Analogia
Aposterioryzm
Aprioryzm
Argumentacja
Błąd
Dedukcja
Dedukcjonizm
Definicja
Dekonstruktywizm
Determinizm
Dialektyka
Doświadczenie
Dowodzenie
Dowód
Empiriokrytycyzm
Empiryzm
Fakt
Falsyfikacja
Falsyfikacjonizm
Fałsz
Fenomenalizm
Formalizm
Hermeneutyka
Hipotetyzm
Hipoteza
Holizm
Indukcja
Indukcjonizm
Intelektualizm
Interpretacja

Intersubiektywność	Atomizm
Język formalny	Atrybut
Język nauki	Byt
Kauzalizm	Czas
Klasyfikacja	Człowiek
Koherencja	Determinizm
Konfirmacja	Dobro
Konwencjonalizm	Dualizm
Mechanicyzm	Duch
Naturalizm	Dynamizm
Nauka	Emanacja
Nominalizm	Esencjalizm
Operacjonizm	Forma i materia
Podział logiczny	Holizm
Pojęcie	Hylemorfizm
Pozytywizm	Idea
Pragmatyzm	Idealizm
Prawdopodobieństwo	Immaterializm
Psychologizm	Intelekt
Racjonalizm	Intencjonalność
Redukcja	Istnienie
Redukcjonizm	Istota
Rozumowanie	Kategorie
Scjentyzm	Kauzalizm
Sensowność	Konieczność
Sprzeczność	Materia
Strukturalizm	Materializm
Typologia	Monadologia
Uzasadnianie	Monizm
Weryfikacja	Naturalizm
Wnioskowanie	Negacja
Znaczenie	Niebyt
ONTOLOGIA	Osoba ludzka
Absolut	Panpsychizm
Akt i możliwość	Panteizm
Analogia bytowa	Platonizm
Arystotelizm	Pluralizm
	Przedmiot

Przestrzeń
Przyczyna-skutek
Przypadek
Przypadłość
Realizm
Redukcjonizm
Reizm
Rozum
Ruch
Rzeczywistość
Spirytualizm
Subiektywizm
Substancja
Teleologia
Teleologizm
Teocentryzm
Transcendentalia
Uniwersalia
Zasada niesprzeczności
Zasada tożsamości
Zasada wyłączonego środka
Zło

PSYCHOLOGIA

Afirmacja
Apercepcja
Asocjacja
Behawioryzm
Dusza
Introspekcja
Ja
Jaźń
Komunikacja
Miłość
Myślenie
Neopsychoanaliza
Optymizm
Osoba ludzka

Osobowość
Pamięć
Percepcja
Pesymizm
Podświadomość
Poznanie
Psychoanaliza
Psychologia egzystencjalna
Psychologia fenomenologiczna
Samoświadomość
Sąd
Spostrzeżenia
Świadomość
Uczucia
Wola
Wolność
Woluntaryzm
Wyobrażenia

TEODYCEA

Agnostycyzm
Ateizm
Bóg
Deizm
Dowody na istnienie Boga
Dowód empiryczny na istnienie Boga
Dowód kosmologiczny na istnienie Boga
Dowód ontologiczny na istnienie Boga
Dowód teleologiczny na istnienie Boga
Fideizm
Filozofia procesu
Mechanicyzm
Panteizm
Pięć dróg Tomaszowych

Teizm
Wiara

TEORIA POZNANIA

Abstrakcja
Afirmacja
Agnostycyzm
Aletheia
Antropocentryzm
Antypsychologizm
Apercepcja
Aposterioryzm
Aprioryzm
Asocjacja
Błąd
Cogito
Dane zmysłowe
Doświadczenie
Dynamizm
Empiriokrytycyzm
Empiryzm
Fałsz
Fenomen
Fenomenalizm
Fideizm
Formalizm
Gnoza
Idea
Idealizm
Iluminacja
Inny
Intelekt
Intelektualizm
Inteligibilność
Intencjonalność
Intersubiektywność
Introspekcja
Intuicja

Intuicjonizm
Irracjonalizm
Ja
Język
Język naturalny
Kauzalizm
Konceptualizm
Myślenie
Naoczność
Negacja
Nominalizm
Obiektywizm
Oczywistość
Ogląd
Percepcja
Pewność
Podmiot poznania
Pojęcie
Postrzeżenie
Poznanie
Poznanie bezpośrednie
Pragmatyzm
Prawda
Przedmiot poznania
Psychologizm
Racjonalizm
Realizm
Relacjonizm
Relatywizm
Rozum
Rzeczywistość
Samoświadomość
Sąd
Sceptycyzm
Sensibilia
Sensualizm
Solipsyzm
Spostrzeżenia

Subiektywizm
Świadomość
Transcendentalizm
Umysł
Uniwersalia
Wątpienie
Woluntaryzm
Wyobrażenia
Zasada niesprzeczności
Zasada tożsamości
Zasada wyłączonego środka
Zjawisko
Zmysły

JĘZYKOZNAWSTWO

SEMANTYKA

Semantyka

MATEMATYKA

Aksjomaty

FILOZOFIA MATEMATYKI

Formalizm

Intuicjonizm

Logicyzm

Nominalizm